

Kandidatuppsats

Samhällsförändring och social hållbarhet

180hp

Samhällets brister, individens ansvar

En kvalitativ undersökning om hur utrikesfödda,
ensamstående mödrars livsvillkor påverkas av strukturella
och relationella sociala omständigheter

Sociologi 15hp

Halmstad 2023-05-25

Emilia Andersson och Ronja Solgård

Förord

Först och främst vill vi rikta vårt största och varmaste tack till de modiga kvinnor som har delat med sig av sina livshistorier till oss. Er närvaro och samarbetsvilja har gjort processen givande och värdefull.

Vi vill också tacka de personer i vår närhet som har varit ett stöd under processens gång, bidragit med inspiration och framförallt gjort en beundransvärd insats i att hjälpa oss komma i kontakt med gatekeepers för att nå vår urvalsgrupp. Utan er hade uppsatsen inte varit möjlig.

Slutligen vill vi tacka vår handledare, Henrik Stenberg, för hans stora engagemang och stöttning under hela processens gång.

Abstract

The flaws of society, the responsibility of the individual - *a qualitative study of how structural and relational social circumstances affect the living conditions of migrant women in lone mother households*

This essay aims to examine how structural and relational social circumstances affect the living conditions for migrant women in lone motherhood households. The structural challenges that contributes to the groups vulnerable position in society will be examined in this essay through financial resources in the form of opportunities and obstacles on the labor market and contact with welfare functions. Social resources will also be in focus because of the migration to Sweden which means access to important social networks may be lacking. Cultural background and the adaptation to a new society with a foreign language, norms and expectations can affect the women's ability to accommodate good living standards.

The empirical material is based on eight qualitative interviews, with migrant women in lone motherhood households, and their personal stories and experiences. The sociological theoretical framework consists of an intersectional perspective, Scheff's theory of social bonds and Habermas theory of system and lifeworld. The essay's key points cover the individualistic societal development that has challenged the living conditions for the group in question. Society's dismantling of welfare functions contributes to high demands on relationships in the lifeworld of the women, where social relationships with women in a similar position prove to be of big importance for good health and well-being.

Keywords: woman, migrant, lone motherhood, individualism, social bonds, sociology

Sammanfattning

Samhällets brister, individens ansvar - *en kvalitativ undersökning om hur utrikesfödda, ensamstående mödrars livsvillkor påverkas av strukturella och relationella sociala omständigheter*

Denna uppsats syftar till att undersöka hur strukturella och relationella sociala omständigheter påverkar utrikesfödda, ensamstående mödrars livsvillkor. De strukturella utmaningar som försätter den studerade gruppen i en utsatt position i samhället undersöks utifrån ekonomiska resurser i form av möjligheter och hinder för etablering på arbetsmarknaden och kontakt med välfärdsfunktioner. Sociala resurser kommer också att undersökas i och med en migration till Sverige som innebär att viktiga sociala nätverk kan vara bristande. Kulturell bakgrund och anpassningen till ett nytt samhälle med främmande språk, normer och förväntningar kan också tänkas påverka kvinnornas möjligheter att säkerställa goda livsvillkor.

Det empiriska materialet baseras på åtta kvalitativa intervjuer med utrikesfödda, ensamstående mödrars personliga berättelser och upplevelser. Det sociologiskt teoretiska ramverket utgörs av ett intersektionalitetsperspektiv, Scheffs teori om sociala band och Habermas teori om system och livsvärld. Uppsatsens huvudinsikter omfattar den individualistiska samhällsutveckling som utmanat utrikesfödda, ensamstående mödrars livsvillkor. Samhällets nedmontering av välfärdsfunktioner ställer höga krav på relationer i kvinnornas livsvärld. Sociala relationer och kontaktnät med kvinnor i liknande situation visar sig vara av stor vikt för god hälsa och välmående.

Nyckelord: kvinna, utrikesfödd, ensamstående, individualism, sociala band, sociologi

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
2. Syfte & frågeställning	2
3. Bakgrund	2
3.1. Försörjningsstöd	2
3.2. Utrikesfödda, ensamstående mödrar - en särskilt utsatt grupp i samhället.....	3
4. Tidigare forskning	3
4.1. Den svenska välfärdspolitiken & individualiseringens utveckling	4
4.2. Vikten av intersektionalitet	5
4.4. Strukturella normer & förväntningar	6
4.5. Socioekonomiska förutsättningar	6
4.6. Socialt kapital	7
5. Teorier och begrepp.....	8
5.1. Intersektionalitet.....	9
5.2. Scheff & sociala band.....	10
5.3. Habermas & System och livsvärld	11
6. Metod	12
6.1. Metodansats	13
6.2. Kvalitativ metod.....	14
6.3. Urval & Tillvägagångssätt	16
6.4. Metodinstrumentets struktur.....	17
6.5. Forskningens etiska aspekter	18
6.6. Analysmetod	19
7. Resultat.....	20
7.1. Presentation av intervjupersoner	20
7.2. Vad innebär det att vara ensamstående mamma och utrikesfödd?.....	21
7.3. Förväntningar på att vara kvinna och mamma.....	22
7.4. Ekonomisk stress	23
7.5 Stöd från samhället	25
7.6 Stöd från omgivning	26
7.6.1. Betydelsen av familj.....	26
7.6.2 Betydelsen av sociala relationer, gemenskap och samhörighet	26
7.6.3. Brist på gemenskap och samhörighet	28
8. Analys	28
8.1. En intersektionell analys av att vara utrikesfödd, ensamstående mamma.....	29

8.1.1. <i>Intersektionen kvinna och utrikesfödd</i>	29
8.1.2. <i>Intersektionen utrikesfödd och klass</i>	30
8.2. Förändrade omständigheter i system & livsvärld.....	31
8.3. Från strukturellt orsakad skam till individuell stolthet.....	33
8.3.1. <i>Överdifferenterade sociala band i livsvärld och system</i>	33
8.3.2. <i>Underdifferenterade sociala band i livsvärlden</i>	34
8.3.3. <i>Nya vägar till optimalt differentierade relationer</i>	34
9. Sammanfattning.....	36
10. Avslutande reflektion.....	37
Referenslista	39
Tryckta källor	39
Otryckta källor	39
Bilaga 1.....	41
Bilaga 2.....	45

1. Inledning

Individuellt ansvar och självständighet värderas högt i dagens svenska samhälle. Den utveckling som format det moderna samhället utmanar kollektiv sammanhållning och gemenskap genom att sätta individen i fokus. Samtidigt som individualismen innebär möjligheter och valfrihet, finns det strukturer som kan begränsa varje människas livsförutsättningar i olika stor utsträckning. Att komma till ett nytt land innebär utmaningar för anpassning till ett samhälle med ett främmande språk, samhällssystem, kultur och normer. Att även vara ensamstående mamma i denna process medför ytterligare krav och utmaningar för individen i samband med bristande ekonomiska, tidsmässiga och sociala resurser. Vad innebär det att som kvinna, utrikesfödd och ensamstående, stå ensamt ansvarig för sin livssituation i ett individualiserat samhälle vars strukturer är avgörande för livsvillkoren?

Efter läsning av *Starka mammor- trygga barn*, en rapport från Rädda Barnen (2023) om asylsökande och ensamstående mammors situation i Sverige, väcktes ett intresse för att vidare undersöka gruppen utrikesfödda ensamstående mödrar. Rädda Barnen (2023) presenterar att ensamstående mödrar, oavsett svenskt eller utländskt ursprung, har drabbats av en ökad ekonomisk utsatthet sedan slutet av 90-talet. Ökningen har varit som mest påtaglig för de hushåll som består av en ensamstående utrikesfödd mamma med barn, som idag är den grupp som är mest ekonomiskt utsatt i samhället. Deras status som utrikesfödd och ensamstående är två faktorer som tillsammans höjer risken för ekonomisk sårbarhet och ojämlika livsförhållanden (Rädda Barnen, 2023).

Med bakgrund i att Rädda barnens rapport (2023) lägger vikt vid ett barnrättsperspektiv samt belyser tidigare forsknings bristande fokus på denna sociala grupp, ansågs det av relevans att specifikt inrikta oss på mödrarnas berättelser om sig själva och sina förutsättningar som ensamstående utrikesfödd mamma i det svenska samhället. Den sociala gruppens utsatthet bidrog till vikten av att applicera ett sociologiskt perspektiv, då strukturella processer tenderar att påverka utrikesfödda ensamstående mödrars livsvillkor och tillgång till socialt sammanhang. De ideal som florerar i dagens samhälle värdesätter självständighet och präglas av individualism, samtidigt som utrikesfödda ensamstående mödrar är en grupp som är statistiskt bevisat i behov av stöd. Den sociologiska relevansen återfinns i spänningen mellan struktur och individ, och hur dessa motsättningar upplevs av utrikesfödda ensamstående

mödrar i en utsatt position inom områden såsom tillgång till socialt stöd, integration, socioekonomiska förutsättningar och hälsa. Genom kvalitativa intervjuer tillåts ett upplevelsebaserat fokus att mödrarnas utsagor får inta en central roll i uppsatsens empiriska insamling.

2. Syfte & frågeställning

Syftet med uppsatsen är att skapa förståelse för utrikesfödda ensamstående mödrars upplevelser av hur ensamt föräldraskap påverkar deras livsvillkor utifrån strukturella och relationella faktorer. Intersektionen av att vara ensamstående mamma och utrikesfödd, tillsammans med eventuellt bristande ekonomiska och sociala tillgångar, bidrar till en specifik sårbarhet. Det finns ett intresse av att undersöka hur samhälleliga individualistiska ideal, kulturell bakgrund, och sociala nätverk påverkar livsvillkoren i och med ensamt föräldraskap. Även hur handlingar och tankesätt präglas av omgivande förväntningar och normer, och hur dessa skildras i mödrarnas syn på sig själva och sin egen förmåga att skapa goda livsförutsättningar. Genom att ta del av erfarenheter och personliga berättelser ämnar uppsatsen skapa en djupare förståelse för vilka faktorer som påverkar mödrarnas upplevelser av sin vardag, och vilka svårigheter och möjligheter som deras specifika situation innebär. Uppsatsen är genomförd med hjälp av frågeställningen:

- *Hur påverkas utrikesfödda ensamstående mödrars livsvillkor av strukturella och relationella sociala omständigheter?*

3. Bakgrund

Följande avsnitt kommer att presentera villkoren för försörjningsstöd och ekonomiskt bistånd för att redovisa det samhällsstöd som finns till förfogande för individer i utsatt ekonomisk position. Vidare redovisas bakgrundsinformation om den studerade gruppen för att bidra med en förståelse för vilka orsaker som ligger till grund för utrikesfödda, ensamstående mödrars utsatthet.

3.1. Försörjningsstöd

Socialstyrelsen (2023) redovisar under rubriken *Ekonomiskt bistånd - för privatpersoner*, att privatpersoner genom socialtjänsten kan ansöka om försörjningsstöd eller annat ekonomiskt bistånd. Man har rätt att ansöka om sådant stöd hos socialtjänsten i sin kommun, ifall man har

svårigheter att försörja sig själv och sin familj. Försörjningsstöd från socialtjänsten är menat att tillgodose nödvändiga utgifter som både täcker personliga kostnader för exempelvis livsmedel, kläder, leksaker, fritid, hygien, telefon, dagstidning och hälsa, men även skäliga kostnader som exempelvis avser hyra, el eller hemförsäkring. Kunskapsguiden som samlar information från Socialstyrelsen och andra myndigheter beskriver arbetet med ekonomiskt bistånd som välfärdens yttersta skyddsnät men ska endast betraktas som en tillfällig lösning för individer som inte på andra sätt kan tillgodose en skälig levnadsnivå (Kunskapsguiden, 2022).

3.2. Utrikesfödda, ensamstående mödrar - en särskilt utsatt grupp i samhället

Utrikesfödda kvinnor är den mest utsatta gruppen som får långvarigt ekonomiskt bistånd, det presenterar statistik från Socialstyrelsens *Kartläggning av socialtjänstens arbete med ekonomiskt bistånd ur ett jämställdhetsperspektiv - delredovisning av regeringsuppdrag* (2018). Detta är en problematik som bottnar i strukturella hinder som består av bristande möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden, i form av höga krav på språk, formell utbildning och bristande tidigare arbetslivserfarenhet. Ytterligare etableringssvårigheter drabbar utrikesfödda kvinnor som också är ensamstående mödrar, då de i större utsträckning än andra grupper tar ut föräldraledighet och vård av barn som får konsekvenser för deras inkomst. Även fysisk och psykisk hälsa påverkas, där Socialstyrelsen (2018) lyfter fram de ekonomiska begränsningarnas påverkan på deltagande i sociala sammanhang som för denna grupp beskrivs som bristande.

4. Tidigare forskning

I detta avsnitt redovisas uppsatsens tidigare forskning i form av fyra vetenskapliga artiklar, och en avhandling. Dessa har bearbetats och tematiserats för att skapa en inramning av det aktuella forskningsområdet, inom vilket en kontextualisering av utrikesfödda ensamstående mödrars livsvillkor tydliggörs. De teman som skapats är följande: den svenska välfärdspolitiken & individualiseringens utveckling, vikten av intersektionalitet, strukturella normer och förväntningar, socioekonomiska förutsättningar och socialt kapital. Dessa har valts ut för att kunna ge oss en grundläggande förförståelse inför det vidare genomförandet av uppsatsens kvalitativa delar, och ämnar även att stärka den sociologiska analys som genomförs i uppsatsens avslutande del.

4.1. Den svenska välfärdspolitiken & individualiseringens utveckling

I artikeln *Migrant mothers: work, nation and racialization in Swedish official discourses 1970-2000* redogör Paulina de los Reyes (2022), professor i ekonomisk historia för hur förändringar i välfärdspolitiken under 1900-talets andra halva har påverkat migrerade, ensamstående mödrar. Utifrån representation i statens offentliga utredningar (SOU) undersöks gruppens förutsättningar för moderskap, vardagsliv och integration under en period som präglats av omvälvande samhällsliga förändringar. Dessa förändringar påbörjas i 1970-talets välfärdskapitalistiska modell, starkt influerad av social jämlikhet och ekonomisk tillväxt till följd av solidariska värderingar. Som resultat av den nyliberalistiska modellens framväxt och åtstramningar av det svenska välfärdssystemet, bidrar förändrad migrationspolitik och könsuppdelade arbetsförhållanden till en allt mer påtaglig ojämlikhet relaterat till både kön och etnicitet. Dessa rasifierade mönster bidrar till att förutsättningar och möjligheter inom bostads-, arbetsmarknad och sociala kontexter präglas av en ojämn resursfördelning och missgynnade förhållanden.

Likt de los Reyes (2022), diskuterar Tove Samzelius (2020) i sin avhandling *A Vicious circle of silent exclusion - family homelessness and poverty in Sweden from a single-mother perspective* effekterna av denna samhällsförändring. Den starka välfärdsstatens fokus på familjepolitik och solidaritet, monteras ner också som en konsekvens av tilltagande individualisering. Det kollektiva samhällsansvaret ersätts av valfrihet med ett växande individuellt ansvar, som i synnerhet påverkar ensamstående mödrar. Det skapas ett paradoxalt förhållande som innebär att individen förväntas ta ansvar för sin egen situation samtidigt som individuell problematik grundar sig i strukturella förhållanden. Välfärdspolitiken fungerar utgör ett betydande skyddsnät för ensamstående mödrar samtidigt som skärpta krav på individen medför att de stödfunktioner som finns i samhället i högre grad nekar människor i behov. I dagens välfärdssamhälle framträder en motsägelsefull bild grundat på att de flesta kvinnor och barns livsvillkor i Sverige blivit allt bättre, medan utvecklingen för ensamstående mödrar tenderar att gå i motsatt riktning.

Vi bedömer att texterna av de los Reyes (2022) och Samzelius (2020) kan bidra med värdefull bakgrund till de motsättningar på strukturell nivå som får problematiska effekter på individnivå. Uppsatsens frågeställning ämnar att genom personliga upplevelser närmare

beskriva hur utrikesfödda ensamstående mödrar upplever denna dissonans i sitt vardagliga liv.

4.2. Vikten av intersektionalitet

De los Reyes (2022) tar fasta på behovet av att kritiskt analysera utrikesfödda, ensamstående mödrars specifika position, och främst vilka effekter som de strukturella förhållandena har bidragit med. Ensamstående mödrar med invandrarbakgrund har på många sätt betraktats som avvikande från det svenska samhällets normer under 1900-talets andra hälft, både baserat på deras status som utrikesfödda och genom att frångå tvåsamhetsnormen. Detta har inneburit att gruppen har ställts inför svårigheter relaterat till arbetsmarknad, social välfärd och jämställdhet. I migrationssammanhang beskrivs moderskapet som en vardaglig kamp som präglas av uppgivenhet, rädsla och krav på anpassning tillsammans med vittnesmål om diskriminering och känslor av brist på tillhörighet. Sammantaget menar de los Reyes (2022) att uppmärksammande av den migrerade mamman är av största relevans. Behovet av mångfaldsperspektiv lyfts även av Mona Scheffer Kumpula (2000) i artikeln *Om en utsatt kategori kvinnor: välfärdsdilemma, risk och emancipation*. Hon beskriver att kategorin ensamstående mödrar fördelas mellan samhällsklasser, kulturella bakgrunder, åldrar, sexuella läggningar och andra faktorer vars erfarenheter gemensamt behöver lyftas för att skapa förståelse för fenomenet som en sammanhängande enhet. Samzelius (2020) stärker dessa två artiklar i förklaringen av utrikesfödda, ensamstående mödrars dolda exkludering. I samband med ett kunskapsglapp och begränsande strukturer som gör det svårt att utmana den dominerande diskursen, riskerar ensamstående mödrar med invandrarbakgrund att utsättas för ekonomisk och social utestängning. Det saknas även erkännande och förståelse för dessa kvinnors upplevelser, livsvillkor och vardagliga kamp som resulterar i en ytterligare dold exkludering.

Med tanke på den statistiskt bevisade utsatthet som utrikesfödda ensamstående mödrar drabbas av, och bristen på intersektionella perspektiv i den tidigare forskningen som de los Reyes (2022) och Scheffer Kumpula (2000) redovisar för, legitimeras uppsatsens syfte och frågeställning. Samzelius (2020) avhandling belyser den dolda exkludering som motiverar uppsatsens valda forskningsområde, och visar på ytterligare vikt att låta kvinnornas berättelser bidra med representativ kunskap. Scheffer Kumpulas (2000) artikel kan på grund av artikelns publiceringsår ses som något utdaterad, men trots det 22-åriga tidsspänn som

skiljer artiklarna åt lyfter de los Reyes fram liknande problematik. Detta anser vi vittna om intersektionalitetens fortsatta betydelse inom forskningen och artiklarnas fortsatta relevans i relation till varandra.

4.4. Strukturella normer & förväntningar

I artikeln *On being a "good" mother: the presentation of self in written life stories* redogör Vanessa May (2008) för hur kvinnor uppfattar sig själva utifrån de offentliga normer som styrs av föreställningar kring moderskap. Att vara mamma innebär ett medverkande i en social konstruktion och ett ställningstagande inför de sociala normer som rollen innebär, och medför därmed möjligheter till varierande uppfattningar om moderskap utifrån faktorer som klass eller etnicitet. Omgivningen ger individen dess förhållningssätt för hur livet ska mätas, vad som är viktigt och vilka beteenden som är acceptabla. Ensamstående mödrar möter i denna samhällskontext fördomar, stigmatisering och tvivelaktiga värderingar kring ifall de uppfostrar sina barn rätt. Scheffer Kumpula (2000) stärker argumentet kring strukturella företeelsers negativa påverkan, och menar att ensamstående mödrar utsätts för och förväntas anpassa sig efter patriarkala och heterosexuella ideal. Dessa maktrelationer är avgörande för skapandet av ensamstående mödrar som social kategori, men kategorin i sig behöver inte uppfattas som problematisk om inte fördomar och stereotyper bidrar till en destruktiv självuppfattning.

Uppsatsen ämnar att vidare belysa de normer, förväntningar, krav och känslor som en tillhörighet till denna sociala kategori innebär. Det som dock anses saknas är en eventuell påverkan som härstammar från kulturell tillhörighet, då familj och släkt som ingår i individens omgivning också kan tänkas bidra med förväntningar utifrån kulturella ideal från tidigare hemland. Detta område kan vidare problematiseras i uppsatsen med grunder i att kulturell betydelse inte lyfts inom tidigare forskning.

4.5. Socioekonomiska förutsättningar

Scheffer Kumpula (2000) menar att de svårigheter som uppstår för ensamstående mödrar, ska härledas till strukturella företeelser och inte individuella faktorer, och stärker därmed den presenterade problematik som orsakas av samhälleliga individualistiska ideal. Hon vill däremot understryka att dessa strukturella omständigheter är nära anslutna med kvinnornas socioekonomiska förutsättningar. Scheffer Kumpula (2000) beskriver en nedåtgående trend

under 1990-talet, då arbetsförhållandena präglades av dåliga arbetsvillkor och diskriminering, vilket resulterade i att gruppen ensamstående mödrar exkluderades. De los Reyes (2022) stärker denna beskrivning ytterligare genom att förklara hur kvinnor med invandrabakgrund förlorar sitt tidigare höga deltagande på arbetsmarknaden under 1900-talets andra hälft, till följd av ekonomisk kris och växande rasism. Gruppen kvinnor med invandrabakgrund beskrivs fortfarande utsättas för sociala- och kulturella hinder som begränsar deltagandet på arbetsmarknaden, men ytterligare könsrelaterade och rasistiska begränsningar som uppstått i övergången till den nyliberalistiska modellen har inte uppmärksamrats tillräckligt. De los Reyes (2022) påpekar även att beskrivningar som berör specifika utmaningar med att kombinera tunga, irreguljära deltidsjobb med familj och hushåll uteblir vilket lyfts fram som en brist. Även Samzelius (2020) diskuterar effekterna av arbetsmarknadens exkludering och menar att låga inkomster eller arbetslöshet stärker gruppens behov av trygghetssystem och skyddsnet för att kunna säkerställa stabila boendeförhållanden.

Förhållanden som avser arbete och bostad värderas vara av stor betydelse för att återknyta till uppsatsens frågeställning, då socioekonomiska förutsättningar är befästa i strukturella omständigheter som bedöms vara avgörande för mödrarnas livsvillkor. De los Reyes (2022) och Scheffer Kumpula (2000) beskriver förhållanden som än idag riskerar att påverka gruppens möjlighet till inkomst och ekonomisk stabilitet. De los Reyes (2022) nämner även hur balansen mellan arbete och hushåll historiskt sett inte har tagits hänsyn till, vilket är utmaningar som uppsatsen anses kunna generera en mer aktuell beskrivning av. Något som inte lyfts inom detta område är andra former av sysselsättning, exempelvis i form av studier, som kan innebära specifika möjligheter och svårigheter för ensamstående mödrar, vilket uppsatsen kommer att utforska vidare.

4.6. Socialt kapital

Sara Trujillo-Alemán, Åsa Tjulin, Glòria Pérez och Emma Hagqvist (2021) undersöker den sociala aspekten av ensamt moderskap i artikeln *Social Capital and Self-Perceived Health in Lone Mothers: A Multilevel Cross-Sectional Study across Europe*. Med grunder i hur socialt kapital kan främja ensamstående mödrars upplevda hälsa framkommer det en stark korrelation med socioekonomiska förutsättningar. Utmärkande för studien var kognitivt socialt kapital, som hänvisade till känslan av tillit och hjälp från omgivningen, vilket ansågs vara en reducerande stressfaktor. Anställningsnivå, ekonomiska- och sociala tillgångar som i

socioekonomisk utsatthet ofta är begränsade, bidrar till att tidsmöjligheten att prioritera deltagande i sociala sammanhang som kan tänkas främja socialt kapital utelämnas. Författarna (2021) menar även att det sociala området och hälsofrämjande faktorer är i behov av ytterligare forskning.

Även Samzelius (2020) lyfter betydelsen av socialt kapital, och beskriver det sociala stödet som ett väsentligt skyddsnet för familjer med bristande ekonomiska möjligheter.

Ensamstående mödrar med invandrabakgrund har ofta sämre tillgång till betydande resurser i form av språkkunskaper, sociala relationer och inhemsk kulturell kunskap. Deras förutsättningar innebär en extra sårbarhet som kan betraktas som en förklaring till gruppens överrepresentation av dem som söker stöd hos socialtjänsten. Negativa aspekter av det sociala stödet orsakas av oförmågan att uppnå ett självständigt ideal, och bidrar till känslor av beroende och maktlöshet. Att sociala stödnätverk hänvisar dessa kvinnor till att utnyttja sina sociala relationer för att lösa brister i sin boendesituation, ser Samzelius (2020) som djupt problematiskt. Både eftersom dessa relationer ofta är bristfälliga hos den marginaliserade gruppen men kan även orsaka en situation där kvinnornas sociala relationer blir ännu mer lidande av att tvingas bo hos personer i sin omgivning.

De två artiklarna lyfter två delvis skilda perspektiv gällande vikten av socialt kapital. Trujillo-Alemán. et.al (2021) lyfter socialt kapital i samband med hälsofrämjande insatser och socioekonomiska förutsättningar, medan Samzelius (2020) kompletterar bilden av socialt kapital, med en något kritisk hållning. Det skapar ett intressant utrymme för vidareutveckling av förståelse för de sociala relationernas betydelse, och väcker frågor kring vilken roll det sociala stödet spelar i samband med utrikesfödda ensamstående mödrars sårbara position. Deras sociala nätverk kan tänkas inverka på livsvillkor i både positiv och negativ bemärkelse. Uppsatsen ämnar att studera de sociala relationernas påverkan av det individualiserade samhället, och grundat i att övrig tidigare forskning bidrar med bristfälligt fokus på sociala relationer blir området av relevans i samband med uppsatsens syfte.

5. Teorier och begrepp

Undersökningens teoretiska ramverk utgörs av tre teorier. Inledningsvis kommer intersektionalitetsteori tillämpas utifrån förklaringar av Paulina de los Reyes och Diana Mulinari. Ett intersektionellt perspektiv möjliggör analyser på makronivå, i syfte att placera

och förstå mödrarnas upplevelser utifrån de maktförhållanden som genomsyrar intersektionen mellan att vara utrikesfödd och kvinna i en ekonomiskt utsatt position. Vidare kommer Thomas J. Scheffs teori om sociala band tillämpas för att analysera mödrarnas livsvillkor på mikronivå genom en utökad förståelse för de sociala relationernas betydelse. Slutligen kommer Jürgen Habermas teori om system och livsvärld föra dessa nivåer samman genom att analysera mödrarnas upplevda verklighet inom ramen för relationen mellan samhällets system och deras livsvärld.

5.1. Intersektionalitet

Paulina de los Reyes, professor i ekonomisk historia, och Diana Mulinari, professor i sociologi, intresserar sig för att studera maktförhållanden utifrån ett intersektionellt perspektiv. I boken *Intersektionalitet* (2005) redogörs för hur ett intersektionellt perspektiv möjliggör att ojämlikhet kan studeras utefter de rörliga maktstrukturer som genomsyrar samhället, som speglas i rutiner, normativa förhållningssätt och individuella handlingar. Dessa maktstrukturer förväntas utrikesfödda ensamstående mödrar möta i sin vardag, vilket innebär en internalisering av samhälleliga maktstrukturer som är av vikt att urskilja och belysa för att få förståelse för deras livsvillkor. Användningen av begreppet intersektionalitet beräknas kunna rama in de strukturella hinder som den studerade gruppen utsätts för och påverkas av.

Genom att synliggöra intersektionen av maktstrukturer mellan kön, etnicitet och klass kan utsatthet och underordning undersökas på ett heltäckande sätt. Bekönade praktiker sammanvävt med rasifieringsprocesser tilldelar utrikesfödda kvinnor en hierarkiskt underordnad social position (de los Reyes & Mulinari, 2005). Författarna (2005) betonar vikten av att inte studera utsatthet utefter de separata maktstrukturerna kvinna respektive utrikesfödd, då bekönade praktiker utgår från antaganden om kulturella och biologiska skillnader, på så vis blir dessa maktstrukturer inbäddade i varandra. Därmed innebär det att i könstillhörigheten kvinna inkluderas även andra sociala positioner såsom etnicitet och klass.

Författarna (2005) förklarar att kategoriseringen av kön och etnicitet har varit avgörande för kapitalismens reproduktion i form av obetalt arbete, och rasismen har utvidgats i samband med globaliseringens utveckling. Inom ramen av historiskt förankrat rasifierade och patriarkala strukturer tillåts ojämlikhet och exkludering att bevaras och reproduceras. Vidare

kan Charles Tillys begrepp *beständig ojämlikhet* vara av vikt för att förstå intersektionaliteten. Han framhäver att ojämlikhet skapas relationellt, i sociala sammanhang mellan individer och grupper, och lämnar lite utrymme för individen att genom egna val och handlingar motarbeta dessa maktstrukturer. Genom innehavandet av symboliska och materiella resurser, exempelvis utbildningsnivå respektive ekonomiska tillgångar, skildras kategorierna hög/ låg-utbildad samt rik/fattig. Ojämlikhetens reproduktion grundas i distinktionen mellan kategoriseringarna, dvs kön, etnicitet och klass, var på tillgången till resurser också bistår med möjlighet till makt och kontroll över kunskapsproduktionen (De los Reyes & Mulinari, 2005).

5.2. Scheff & sociala band

Thomas J. Scheff, professor i sociologi och socialpsykologi, har haft mikrovärlden som främsta studieområde. Hans forskning om emotionernas betydelse i sociala interaktioner har varit med och utvecklat emotionssociologin. Scheffs (1990) mikrosociologiska teori om sociala band, vill genom ett emotionsbaserat perspektiv redogöra för förhållandet mellan individ och grupp i boken *Microsociology- discourse, emotion and social structure*.

Stabila sociala band menar Scheff (1990) är grundläggande för upprätthållandet av samhällets struktur, och allt relationellt som sker på mikronivå har en avgörande roll för strukturella företeelsers utformning och vice versa. De sociala banden karaktäriseras av varierande närhet och distans, vilket benämns som differentiering. Det som enligt Scheff (1990) betraktas som eftersträvningvärt är optimal differentiering, det vill säga säkra sociala band som präglas av en balanserad relation mellan individen och gruppens behov. För att uppnå optimal differentiering krävs en ömsesidig förståelse, respekt och kunskap för den andre parten, men kräver inte fullständigt medhåll utan förutsätter en acceptans av olik tänkande. Ifall balansen mellan närhet och distans rubbas blir den optimala differentieringen omöjlig att uppnå, och kan resultera i två olika differentieringsgrader. Underdifferentiering kännetecknas av att individens behov överges för att behaga gruppen, och att individer överger sina personliga principer, åsikter, handlingar och attityder för att efterlikna gruppen. Överdifferiering innebär motsatsen, individen isoleras och dess egna behov prioriteras framför gruppens.

Scheff (1990) betonar det mänskliga behovet av att känna grupptillhörighet, vilket genereras genom ett nätverk av säkra sociala band. De traditionella jordbrukssamhällets sociala

relationer utgjordes av underdifferentiering där kollektivet var centralt, medan det nuvarande moderniserade samhället istället präglas av överdifferentierade relationer inom vilka individer isoleras från grupptillhörighet. I det moderna samhället hamnar därmed nätet av sociala band under konstant hot. Det mänskliga behovet uppfylls inte och tillvaron präglas av ständig osäkerhet. En medvetenhet om dessa bristande sociala band bedöms som mycket smärtsamt för människan. Den samhällsliga förändringen med individualistiska ideal som gör att individer i allt större utsträckning är ensamma, har bidragit till att människan i det moderna samhället gärna vill avskriva vikten av sociala band och låtsas om som att de inte har någon betydelse för att hantera de smärtsamma känslorna av ensamhet.

Skam och stolthet är de två kroppsligt instinktiva reaktioner som signalerat de sociala bandens status. Känslor av stolthet genereras ur de sociala band som är intakta och säkra, det vill säga att det finns en bakomliggande förståelse för varandra som bidrar till en ömsesidig tillit (Scheff, 1990). Känslor av skam uppdagas ur de sociala band som är intakta, hotade, eller osäkra. Scheff (1990) menar att det är på grund av att skammen inte tillkännages eller bearbetas, som det moderna samhället har resulterat i en överrepresentation av hotade sociala band som på sikt kan bli skadligt för individen.

Scheffs (1990) teori appliceras i syfte att på ett nyanserat sätt analysera de sociala relationernas betydelse för utrikesfödda ensamstående mödrar. Får de ökad betydelse i och med deras utsatta position i samhället, eller innebär den individualiserade utvecklingen ett behov av självständighet? De sociala bandens differentieringsgrad och därmed graden av närhet eller distans, förväntas skilja sig åt i kvinnornas olika relationer till t.ex. familj, vänner, nya bekanskap eller kontakt med myndighetspersoner. Vilka sociala band som utgörs av optimal differentiering och som därmed har mest betydelse för den undersökta gruppen är av intresse att studera. Emotionerna skam och stolthet som vittnar om de olika sociala bandens status anses kunna redogöra för hur de relationellt sociala omständigheterna ser ut för den studerade gruppen, och blir betydelsefulla begrepp för att besvara uppsatsens frågeställning.

5.3. Habermas & System och livsvärld

Den tyske sociologen Jürgen Habermas (1996) redogör i boken *Kommunikativt handlande-texter om språk, rationalitet och samhälle*, för samhällets två integrerade nivåer, system och

livsvärld, och dess utveckling i ett moderniserat samhälle som alltmer präglas av en problematisk frikoppling från varandra.

Systemet kännetecknas av funktioner som fördelar makt och pengar i samhället, såsom myndigheter, företag och institutioner som bedriver sin verksamhet med anonyma relationer samt instrumentellt och målinriktat handlande. Det moderna samhället är idag differentierat, som lett till en mängd separata delsystem. Livsvärlden speglas i sin tur av individernas personliga relationer, såsom familj och vänner, och förutsätter ett mer kommunikativt handlande som baseras på konsensus och förståelse för varandra. Systemet verkar för en gränsupprätthållande social ordning, och ska önskvärt och harmoniskt samspela med livsvärlden. Men med tanke på den höga grad av differentiering och individualism som det moderna samhället uppvisar, tenderar dessa att frikopplas från varandra. Livsvärlden förlorar dominans till systemet som i sin tur koloniserar de traditionella livsformerna, vilket får konsekvenser för individens handlingsutrymme och känslor (Habermas, 1996).

Applicering av Habermas teori möjliggör att mikro och makroperspektiv kan sammanföras. Genom att analysera de strukturella betingelser som förekommer i samhällets system, kan systemets frikoppling från livsvärlden innebära nya förutsättningar i individens personliga livsvärld. De kvinnor som studeras förväntas ha haft en eventuell kontakt med systemet exempelvis inom myndigheter eller arbetsmarknad som kommer undersökas i uppsatsen. Även mödrarnas livsvärld står i fokus då det är denna som är utgångspunkten för de upplevelser som skildras i intervjuerna. Teorin möjliggör en inramning av uppsatsens frågeställning, där beskrivningar av systemet kommer belysa vilka strukturella omständigheter som finns, medan beskrivningar av livsvärlden kommer belysa relationella omständigheter. Habermas teori anses även vara väl förenlig med Scheffs teori om de sociala banden, då de kan tänkas påverkas av systemets problematiska frikoppling från livsvärlden.

6. Metod

Följande avsnitt kommer att presentera uppsatsens metod. En motivering av de val som gjorts under uppsatsens gång kommer att redogöras för. De områden som kommer behandlas är metodologi, metod, urval, tillvägagångssätt, metodinstrumentets struktur, etiska aspekter och analysmetod.

6.1. Metodansats

Uppsatsen genomfördes med en hermeneutisk metodansats, och vilar därmed på en epistemologisk grund som sätter förförståelsen i centrum. För att undersöka frågeställningen; *Hur påverkas utrikesfödda ensamstående mödrars livsvillkor av strukturella och relationella sociala omständigheter?* ansågs denna metodansats vara väl förenlig med syftet, i och med att den ingående förförståelse som legat till grund för uppsatsens genomförande kunde samspela med hermeneutikens ambition om att skapa nya kunskaper genom att tolka de intervjuade kvinnornas utsagor. Hermeneutikens förmåga att undersöka individens livsvärld bedömdes vara användbar genom att vi kunde urskilja mening bakom deras uttalanden, och på så sätt skildra ett socialt fenomen genom att relatera uttalandena till varandra trots mödrarnas unika upplevelser (Lundin, 2008). Den hermeneutiska idétraditionen härstammar från att tolka text, där en grundläggande tanke är att en del aldrig kan förstås ensamt utan måste betraktas i relation till helheten. Detta skapade den ursprungliga tanken om en hermeneutisk cirkel. Med tiden har den hermeneutiska metodologin utvecklats från enbart texttolkning, till att även kunna applicera liknande tankesätt på både språk och handlingar. Ytterligare tillägg i utvecklingen innefattar forskarens eller författarens roll. En redogörelse för såväl text eller social kontext, är beroende av forskarens egen tolkning och det samhälleliga sammanhang som denne befinner sig i när tolkningen genomförs (Alvesson & Sköldberg, 2008).

I valet att använda hermeneutiken som angreppssätt för den kunskapsproduktion som resultat och analys förväntas generera, tog uppsatsen i första hand fasta på den hermeneutiska cirkel som avser förförståelse-förståelse (Alvesson & Sköldberg, 2008). Inledningsvis baserades vår förförståelse på läsning av tidigare forskning och statistik. Dessa redogjorde för en ökad risk för utsatthet, bristande sociala och ekonomiska resurser och utmaningar i att ensamt klara av vardagen som lett till ett behov av samhälleligt stöd. Kvinnornas bakgrund som utrikesfödda misstänktes kunna bidra med ytterligare utmaningar i och med språkliga barriärer, kulturella skillnader och brist på sociala nätverk, som även kompletterades av vetskapen om att utländska ensamstående mödrar är överrepresenterade av dem som söker hjälp hos socialtjänsten. Det fanns en uppfattning att den samhällsutveckling som tenderar att värdesätta individualistiska ideal, kunde tänkas påverka deras upplevelse av att få hjälp och att möta de krav som ställs på självständighet. Som följd kunde känslor som både skam och stolthet tänkas kunna uppstå.

Den hermeneutiska filosofin negligerar inte den ingående förförståelse vi hade kring det valda sociala sammanhanget, utan den möjliggjorde ett samspel med de deltagande kvinnorna att utvecklas till ny kunskap och förståelse. Efter varje intervju tilläts den nya förståelsen omformas till en bredare förförståelse inför nästkommande intervju. Vi kunde på så sätt med hjälp av tolkning av deras utsagor dra nytta av den hermeneutiska cirkeln för att fördjupa vår kunskap om hur utrikesfödda ensamstående mödrars livsvillkor påverkas av strukturella och relationella omständigheter. Med tanke på förförståelsens betydelse valdes inte en grundad teoretisk metodansats, som annars hade kunnat anses relevant med tanke på dess intresse för människors vardagsliv. En grundad teori förhåller sig kritisk till forskarens förförståelse inför ämnet, med motiveringen att den riskerar att överskugga de sociala handlingarnas verklighet. Däremot belyser den grundade teorin en viktig aspekt att ställa sig kritisk till inom den hermeneutiska forskningen, då förförståelsen till stor del blir styrande i vilken riktning som uppsatsen tar. Det fanns en grundläggande medvetenhet om att ingen kvinnas erfarenhet är den andra lik, vilket innebar en öppenhet inför att den genererade empirin från varje enskild intervju även kunde motsäga den tidigare förförståelsen (Sjöberg & Wästerfors, 2008).

Även hermeneutikens andra cirkel har använts genom hela uppsatsprocessen, som avser delhelhet. Tolkning och motivering av uppsatsens delar, såsom förförståelse, tidigare forskning, teorier och resultat, var ständigt i rörelse och stod alltid i relation till uppsatsens helhet som utgörs av uppsatsens analys, på samma sätt var uppsatsens helhet i beroendeställning till de olika delarna. Därmed kan del och helhet, inte förstås utan varandra, och dess beroendeställning kan förstås i form av en rörlig spiral som hela tiden genererar ny och mer djupgående information (Gilje & Grimen, 2003).

6.2. Kvalitativ metod

För att utveckla kunskap och förståelse för det valda forskningsområdet är uppsatsen genomförd med hjälp av en kvalitativ metod. Metodvalet grundades på den kvalitativa metodens egenskaper som tillåter forskaren att studera omgivningen genom att sätta ett subjekt eller sammanhang i fokus, för att försöka förstå och tolka en upplevd verklighet (Alvesson & Sköldberg, 2008). Kvalitativ metod bidrog med möjligheter att låta vald metodansats och dess tolkningsberoende karaktär förbli central, i och med uppsatsens grundläggande avsikt att förmedla utrikesfödda ensamstående mödrars tolkning och förståelse för den egna livsvärlden. Därmed ansågs kvalitativ metod överensstämma med

uppsatsens syfte och frågeställning, för att genom deltagarnas utsagor bidra med fördjupning och beskrivning av de upplevda sociala kontexter, interaktioner och processer som utgör individens förutsättningar och livsvillkor (Kvale & Brinkman, 2009).

Den kvalitativa metod som använts för forskningens empiriinsamling omfattas av en semistrukturerad kvalitativ forskningsintervju, för att på så sätt producera kunskap i samspel mellan forskare och intervjuperson. Den kvalitativa forskningsintervjun hjälper forskaren att förstå och beskriva mening ur berättelser från individens livsvärld. Metoden förutsatte en förförståelse inför ämnet för att lyckas ställa uppföljande frågor, och den semistrukturerade intervjun förhåller sig till tidigare förutbestämda teman utifrån tidigare forskning (Kvale & Brinkman, 2009). En semistrukturerad forskningsintervju hade kunnat kompletteras med observationer, eftersom de kan tillskriva uttalanden i intervjuerna utökad förståelse eller annan betydelse (Aspers, 2011). För att besvara uppsatsens frågeställning och syfte, hade observationer inte varit möjliga att genomföra. Detta eftersom undersökningen inte ämnar studera upplevelser av ett specifikt sammanhang, eller sociala relationer inom en bestämd grupp eller plats, utan upplevelser som genomsyrar flera dimensioner av vardagslivet. En deltagande observation skulle innebära att forskaren riskerar att göra etiska överträdelser som äventyrar deltagarnas integritet.

En del av det kvalitativa arbetet som har setts som något problematiskt har varit att lyckas säkerställa kvalitet. Sanningsvärdet i mödrarnas utsagor var personligt grundat i erfarenheter och upplevelser, och kunde därmed inte värderas som god kvalitet eller ej. Det som fick utgöra uppsatsens kvalitet är den analys och bearbetning som gjorts av det insamlade materialet. Att tolka empirin som renodlade sanningar ansågs även medföra vissa begränsningar när det kom till att producera generaliserbar kunskap. Att generalisera personliga utsagor riskerade att skapa kunskap som endast är giltig för den grupp av kvinnor som intervjuades, och som därmed kunde bli oanvändbar inom andra kontexter. För att motverka detta tillämpades en analytisk generalisering som strävade efter att med hjälp av sociologiska begrepp och teorier förstå grundproblematiken och kärnan av det sociala fenomen som studerats. En sådan generalisering som baseras på teoretiska ramverk blir därmed av betydelse även i andra eller större kontexter, såsom i frågor om makt, jämställdhet eller individualisering (Jacobsson, 2008).

Den kvalitativa metodens tolkningsmöjligheter utmanade förmågan att finna balans mellan den ingående förståelsen och vårt deltagande i den befintliga samhällskulturen. Genom förutbestämda forskningsfrågor i intervjuerna riskerade vi att forma och tolka kvinnornas upplevelser relaterat till det egna deltagandet i den samhälleliga kontext vi själva verkar inom. Den kvalitativa metodens svaghet motarbetades genom att inneha en reflexiv och medveten hållning till forskarens roll. Medvetenheten kretsade kring en förståelse av att forskarna tillåts skapa kunskap genom tolkning. Med grunder i den reflexiva hållningen, innehölls ambitionen att kunskapsproduktionen kunde tänkas utmana sociala föreställningar och bidra till ökad representation (Alvesson & Sköldberg, 2017).

6.3. Urval & Tillvägagångssätt

Urvalsprocessen medförde viss problematik och svårigheter vad gäller kontakt med målgruppen utrikesfödda ensamstående mödrar. Vid starten fanns ambitioner att urvalet skulle bestå av deltagare med liknande kulturell bakgrund, både för att avgränsa urvalet och för att kulturella skillnader kunde tänkas skilja upplevelsorna av ensamt föräldraskap åt. Inom populationen krävdes ytterligare definitioner. Det fanns inga krav på att kvinnorna var tvungna att vara ensamstående förälder vid sin ankomst till Sverige, eller att deltagarna i nuläget skulle vara ensamstående. Det som var av vikt för populationen var att de under en längre period av sitt liv i Sverige har varit ensamstående, och födda i ett land vars språk och kultur är olik Sverige.

Det fanns en medvetenhet kring uppsatsens breda urval, som orsakades av svårigheter att nå målgruppen. Inledningsvis kontaktades ideella organisationer som i sin verksamhet möter antingen ensamstående mödrar, eller utrikesfödda kvinnor. Det fanns en målsättning att medlemmarna i dessa skulle utgöra en urvalsram, inom vilket ett snöbollsurval kunde utvecklas (Aspers, 2011). Intresset uteblev och därmed bedömdes ambitionen kring en enhetlig kulturell bakgrund som svår att uppnå. Sökandet efter möjliga intervjupersoner förflyttades därmed till personliga kontakter, digitala internetforum såsom LinkedIn och Facebookgrupper, och nya ideella organisationer. I många fall erhöles kontaktuppgifter till tänkbara gatekeepers och även intresserade deltagare, däremot uppstod ett högt antal bortfall under processens gång. Efter diskussioner med kontaktpersoner ansågs detta kunna bero på språkhinder, osäkerhet och misstänksamhet gentemot myndigheter.

Slutligen uppnåddes sammanlagt åtta intervjupersoner. Kontakten etablerades främst med hjälp av personliga kontakter som fick utgöra rollen som viktiga nyckelinformanter, och generera en värdefull ingång i fältet. Vissa deltagare kunde bidra till ett vidare snöbollsurval, där en självselektion av ytterligare deltagare kunde genomföras. Resterande intervjupersoner utgick från enskilda individer. Snöbollsurvalet tilläts därmed inte att begränsas till ett specifikt nätverk eller kulturell tillhörighet, utan forskarna kunde komma närmare att undersöka en hel domän. Kulturell enhetlighet hade kunnat varit att föredra, däremot ansågs dessa skillnader kunna ställas i kontrast till varandra och därmed förflyttas till en större kontext. De likheter som framkom tilläts i och med variationen på intervjupersonerna medföra en högre generaliserbarhet (Aspers, 2011).

Intervjupersonerna kommer från Chile, Peru, Syrien/Grekland, Etiopien, Eritrea och Iran. Ankomsten till Sverige varierar mellan åren 1987-2015, kvinnornas ålder varierar mellan 28 år och 65 år och har mellan 1-5 barn. I nuläget bor deltagarna främst i västra Sverige, med undantag från en deltagare från mellersta Sverige. I och med att flera deltagare befann sig på annan ort, genomfördes samtliga intervjuer digitalt via tjänsten Zoom, bortsett från en som önskade genomföra intervjun fysiskt. Efter uppnådd kontakt kunde datum, tid och ytterligare praktisk information kommuniceras via mail. Till detta hör information om uppsatsens syfte, intervjuens beräknade längd, anonymitet, inspelning, intervjuens övergripande teman samt en guide för hur deltagarna skulle gå tillväga för att genomföra digital signering. I ett ytterligare mail bifogades en samtyckesblankett som krävde digital signering (se Bilaga 1). Intervjuerna tog mellan 50-70 min. Samtliga intervjuer spelades in och transkriberades kort därefter.

6.4. Metodinstrumentets struktur

Intervjuguiden (se bilaga 2) utgick från en tematisering som relaterades till områdena i den presenterade tidigare forskningen. Intervjuguidens inledning omfattade en presentation av deltagaren. Frågor om socioekonomiska förutsättningar togs upp tidigt för att skapa en grundläggande förståelse för respektive deltagare, vilket underlättade utformningen av intervjun. Vidare ansågs temat utomstående förväntningar från omgivning och samhälle kunna samla in information om uppfattning av svenska normer, och om det finns några förväntningar som härstammar från den kulturella bakgrunden. Betydelsen av sociala nätverk fick ta stor plats under intervjun då detta område ansågs något bristfälligt i tidigare forskning. Sociala relationer ansågs kunna ha en stor inverkan på deltagarnas livsvillkor. Både med

tanke på att familj, släkt och nära vänner inte är en garanti i samband med flytt till Sverige, men även de olika sorters stöd som de sociala relationerna innebär kan tänkas vara av stor betydelse för ensamstående mödrars vardag. I nästkommande tema, upplevelse av samhällets stödfunktioner, undersöktes känslor, inställning och upplevelsen av bemötande relaterat till mer anonyma relationer som återfinns i eventuell kontakt med myndigheter. Även integrationsprocessen behandlades under detta tema. Temat, hälsa och välmående, hade avsikten att spegla konsekvenser av de tidigare lyfta temana, vilket i hög grad ansågs vara avgörande för mödrarnas livsförutsättningar. Avslutningsvis fick deltagarna delge sin egen bild av sig själv som ensamstående förälder, syftet var att belysa personliga känslor och tankar som är kopplade till deras upplevelser och egen förmåga att klara av sin vardag. Deltagarna tillfrågades även om det var något de själva ville tillägga som avslutning på intervjun.

6.5. Forskningens etiska aspekter

Det ansågs vara av största vikt att närma sig området med ett etiskt förhållningssätt. De känslor av stigmatisering, skam och utsatthet som framkommit i tidigare forskning och därmed färgat forskarnas förförståelse, ansågs av denna anledning av vikt att ta hänsyn till. Förförståelsen bidrog till insikter om att forskningsområdet kunde innebära att känsliga områden berördes, såsom ekonomiska svårigheter, flykt, övergrepp, dödsfall, våld eller upplevelser av diskriminering och rasism. Uppsatsen hade därför ingen intention att lägga vikt vid bakomliggande orsaker till ankomst till Sverige eller vilka omständigheter som resulterat i ett ensamt föräldraskap. Vi lät de deltagande kvinnorna själva styra hur mycket bakgrundsinformation om sig själva de ville delge. Vid intervjuens start fick därför intervjupersonerna tydlig information om att de delar med sig av så mycket som känns bekvämt för dem.

Forskningen tog hänsyn till fyra etiska riktlinjer i dess planering och genomförande, vilket var informerat samtycke, konfidentialitet, konsekvenser och forskarens roll. Det informerade samtycket utgjordes av att noga meddela deltagarna om forskningens syfte vid en första kontakt. Därefter presenterades betydelsefull information kring uppsatsens syfte, tidsram och intervjuernas tillvägagångssätt, för att deltagarna skulle känna sig trygga och förberedda. I form av en samtyckesblankett (se bilaga 2) fick deltagarna även ta del av information gällande publikation, behandling av personuppgifter, frivilligt deltagande och möjlighet att

närsomhelst återkalla sitt samtycke. Samtycket samlades in med hjälp av digital signering via tjänsten Adobe, och säkerställdes återigen muntligt vid intervjutillfället. Med hänsyn till det informerade samtycket beslutades det att deltagarna fick ta del av de teman som intervjun utgjordes av. Riskerna med detta beslut kunde ses som att svaren eventuellt kunde färgas av denna information. Men i och med att upplevelser i vardagslivet och att en reflexiv förståelse för dessa inte nödvändigtvis är självklar eller medveten, ansågs det snarare fördelaktigt att låta deltagarna ges tillfälle för reflektion innan intervjutillfället (Kvale & Brinkmann, 2009).

Även hänsyn togs till intervjupersonernas konfidentialitet, där den kvalitativa data som presenteras inte består av information eller personuppgifter som gör deltagaren identifierbar för utomstående. Dock grundades forskningen på personliga erfarenheter och upplevelser som innebar att beskrivningar från deltagarnas privatliv var nödvändiga. Detta förutsatte att intervjupersonernas anonymitet var av yttersta betydelse, vilket uppnåddes genom att tilldela deltagarna fingerade namn, avstå från att redovisa omnämnda orter, och inte avslöja några namn på barn, tidigare partners, eller andra personer i intervjupersonens närhet (Kvale & Brinkman, 2009).

Bedömningen var att ett deltagande i forskningen inte var av risk för negativa konsekvenser för intervjupersonerna. Inga uppgifter som på något vis kunde tänkas skada de deltagande togs med. Det som däremot var viktigt att betrakta med respekt och hänsyn var en medvetenhet om den personliga närhet som kunde tänkas uppstå under intervjutillfällena. I vissa av intervjufrågorna ombads deltagarna att återberätta händelser och prata om ämnen som kan upplevas som jobbigt och påfrestande. Vi var därför noggranna att inte medvetet trycka på känsliga punkter, utan vid märkbara känslor tillfälligt kliva ur den formella forskarrollen och på ett mänskligt sätt bemöta intervjupersonen. Det kändes viktigt att inte lämna intervjupersonen efter genomförd intervju med negativa och jobbiga känslor. Forskarnas roll kunde dock till den största delen bibehålla sin professionalitet, för att inte riskera att överträda gränsen till ett samtal grundat på vänskap som kunde få deltagarna att delge information som de egentligen inte ville (Kvale & Brinkman, 2009).

6.6. Analysmetod

Analysmetoden utformades efter riktlinjerna sortera, reducera och argumentera. Efter transkribering och noga läsning av den insamlade empirin påbörjades sorteringsprocessen

genom att färgkoda materialet och därmed finna mönster, återupprepningar och gemensamma upplevelser i de åtta genomförda intervjuerna. Denna färgkodning formade till en början nio återkommande teman som togs ut i syfte att hitta nya infallsvinklar i resultatet som skiljde sig från den tematisering som intervjuguiden utgått från. Därefter inleddes en reduceringsprocess, inom vilken dessa nio teman bearbetades och slogs ihop i syfte att uppnå ett mer enhetligt resultat, medan vissa avlägsnades helt. Slutligen kvarstod fem teman: Vad innebär det att vara ensamstående och utrikesfödd?, förväntningar på att vara kvinna och mamma, ekonomisk stress, stöd från samhället och stöd från omgivning. Därefter genomfördes en illustrativ reduktion genom att plocka ut kärnfulla och givande citat från de intervjuer som genomförts som kunde bidra till en ökad förståelse för mödrarnas livssituation. Även en sortering av en naturlig och följsam ordning konstruerades. Analysmetodens sista del utgjorde en argumentering av ny kunskap genom sociologiskt teoretiska begrepp av Scheff, de los Reyes och Habermas, för att på så sätt skapa en teoretisering av empirin med nya synvinklar och perspektiv som inte erbjudits i tidigare forskning (Rennstam & Wästerfors, 2015).

7. Resultat

I detta avsnitt presenteras uppsatsens resultat utifrån fem teman som har varit återkommande i de kvalitativa intervjuer som genomförts med åtta utrikesfödda ensamstående mödrar. Med hänsyn till etiska riktlinjer har kvinnorna tilldelats fingerade namn i syfte att bevara deltagarnas anonymitet.

7.1. Presentation av intervjupersoner

Fatima, 34 år, kom från Eritrea till Sverige år 2015. Hon kom till Sverige som ensamstående mamma med fem barn mellan åldrarna 13-22.

Adriana, 29 år, är född i Syrien och uppväxt i Grekland. Hon kom till Sverige 2013 och blev ensamstående mamma för ett år sedan med ett barn som var 1,5 år gammalt.

Nadia, 28 år, från Etiopien. När hon kom till Sverige 2012 var hon gravid med sitt första barn och idag har hon ensam vårdnad över två barn, en på tio respektive sju år. Hon har varit ensamstående mamma sedan hennes ankomst till Sverige.

Daniela, 32 år, är född i Afghanistan och uppväxt i Iran. Hon kom till Sverige 2010, och blev ensamstående mamma för sex år sedan med ett barn som var fem år gammalt.

Miriam, 65 år, kom från Peru till Sverige år 1993 vid 33 års ålder, som ensamstående mamma till två barn på tre respektive sex år. Under sin första tid i Sverige fick hon ett barn till och har haft ensam vårdnad för sina tre barn hela barnens uppväxt.

Elona, 57 år, från Iran och kom till Sverige år 1990 vid 24 års ålder. Vid 30 års ålder blev hon ensamstående mamma med ett barn som var sex år gammalt.

Leyla, 59 år, från Chile och kom till Sverige 1987. Hon blev ensamstående mamma vid 29 års ålder och hade då två barn, på fem respektive tre år.

Stefanie, 59 år, från Chile och kom till Sverige 1987. När hon var 26 fick hon sitt första barn och sex år senare fick hon sitt andra, båda barnen är födda i Sverige. Under majoriteten av barnens uppväxt var hon ensamstående mamma.

7.2. Vad innebär det att vara ensamstående mamma och utrikesfödd?

De intervjuade kvinnorna har under olika perioder och omständigheter varit, eller är i nuläget, ensamstående. Gemensamt är att de även är födda i ett annat land än Sverige, och har fått uppleva sitt ensamma föräldraskap i samband med en integrationsprocess. Sju av åtta kvinnor kom till Sverige, utan nära familj och släkt. Det har inneburit en avsaknad av familjärt stöd, och kvinnorna återkommer ofta till att de har fått klara sig helt själva i Sverige med ett främmande språk, normer och kultur som har inneburit utmaningar för dem som ensamstående mödrar. Elona beskriver:

Den här invandrarprocessen den tar på krafterna. Du ska börja på ny kultur, klimat, nya människor, du kan inte språket, jobbet. Det är jättejobbigt att gå igenom allt det (...). Det har varit konflikter också, till exempel rasism och diskriminering, fördomar, allt sånt gör jätteont.

Under perioden som ensamstående mamma skiljer sig kvinnornas tillgång till sociala nätverk åt, men oavsett starka eller svaga sociala nätverk återkommer sju av åtta deltagare till beskrivningar av kamp för överlevnad i vardagen. Leyla, Daniela, Miriam, Nadia och Fatima

delger en gemensam beskrivning av sin tid som ensamstående, där tidsbrist orsakade att utrymme för reflektioner och tid till något annat än att ta sig igenom dagen inte fanns.

Deras kulturella bakgrund har för vissa av kvinnorna även spelat en roll i deras föräldraskap, där två av kvinnorna uttryckligen beskriver hur det inte har ansetts vara acceptabelt att vara ensamstående mamma på grund av deras kulturella tillhörighet som muslimer. Detta har lett till konflikter med familjemedlemmar för båda kvinnorna när de anpassat sig till en svensk kultur, inom vilken de har fattat beslut för sig själva och frångått de kulturella förväntningarna. Adriana menar att hennes familj har haft starka åsikter om hennes framtid med en eventuellt ny partner i termer av att hon isåfall hade agerat egoistiskt och varit en dålig mamma. Daniela beskriver sig varit rädd för vad grannar och andra personer i hennes omgivning skulle tycka om henne som skild muslimsk kvinna och har upplevt trakasserier från hennes ex-mans familj efter separationen. Daniela beskriver skillnaden av att vara ensamstående i Sverige och sitt hemland på följande vis:

Jag hade inte de rättigheterna som jag har i Sverige, för det första skulle jag aldrig kunna skilja mig. Jag skulle aldrig kunna ha min son på heltid, de kunde ta honom från första dagen. Jag hade inte rätt att jobba och försörja mig själv (...) här får man stå på egna ben och jobba och försörja och ta ansvar.

Även de tre kvinnor som kommer från en sydamerikansk kultur, belyser kulturella skillnader där det svenska samhället har inneburit bättre förutsättningar för dem att vara ensamstående än i deras hemländer, bland annat på grund av den utvecklade barnomsorgen och acceptans för att frångå tvåsamhetsnormen. Till skillnad från dessa kvinnors berättelser menar Nadia att den svenska kulturen innebär ett mer påtagligt individuellt ansvar vilket skiljer sig från hennes hemland där familj, grannar och vänner hjälps åt med barnen i större utsträckning, och som ensamstående i Sverige bidrar det till ekonomiska svårigheter.

7.3. Förväntningar på att vara kvinna och mamma

I samtal med kvinnorna uppkom känslor relaterade till genus och könsroller, och i flertalet fall har förväntningarna på att vara kvinna en kulturell anknytning. Fem kvinnor lyfter fram att andra inom kulturen från deras hemland haft åsikter om deras livssituation, även fast familjemedlemmarna i flera fall har varit på avstånd. Sju av åtta kvinnor beskriver att de på olika sätt känt förväntningar från familj och omgivning, i negativ bemärkelse. Adriana och Nadia berättar att de har känt att personer runt omkring dem har ifrågasatt hur de ska lyckas

klara sig ensamma. Leyla och Stefanie lyfter fram att de har bemötts av ett oönskat medlidande och känt att omgivningen har tyckt synd om dem. De nämner även hur det finns en förväntan att man ska leva i tvåsamhet, då en skilsmässa betraktas lite som ett misslyckande och att man som ensamstående har gjort något fel. Detta är något som Fatima, Elona och Adriana också kan relatera till, då de känner en förväntan från omgivningen att hitta en ny partner.

Sex av kvinnorna håller med varandra om att man som kvinna har mer att bevisa jämfört med män. Stefanie framhåller hur det i hennes kultur är mamman som tar hand om barnen, vilket har resulterat i att hon lagt mycket skuld och höga förväntningar på sig själv som ensamstående mamma. Leyla förklarar att hon kommer från en uppväxt präglad av jämlika värderingar utan konservativa könsnormer, men att hon fortfarande bär med sig att man som kvinna ställs inför höga krav.

Man bär det inom sig att man ska visa att man kan. De här kraven som vi kvinnor ställer på oss själva hela tiden, historiskt, vi ska alltid behöva visa dubbelt så mycket, att vi duger bara för att vi är kvinnor. Det är något som våra mödrar innan oss gjort, och ännu längre, och vi fortfarande. Så det är också den där kampen, som en människa och kvinna.

Stefanie, Daniela, Nadia och Miriam är alla eniga om att männen inte ställs för samma krav, påfrestningar och skuldkänslor, och att männen är friare att agera mer som de själva vill utan att påverkas av utomstående förväntningar.

7.4. Ekonomisk stress

De ensamstående mödrarna beskriver den ekonomiska stressen som mycket påtaglig. Adriana, Elona, Leyla och Daniela har alla i olika omfattning behövt låna pengar av personer i deras närhet för att klara av vardagen. Adriana fick efter separationen låna pengar av sin syster i fyra månader, för att kunna betala hyra, mat och räkningar. Hon beskriver stressen under denna period som extremt påfrestande, och att hon som nybliven ensamstående mamma drabbades av mycket panikkänslor. Omställningen och att vänja sig av med beroendet av en hjälpande partner, innebar många krav och ett stort ansvar. Att stressen visar sig fysiskt är även något som Daniela fått uppleva, då hon i samband med sin separation diagnostiserades med MS på grund av hög stress, en tid hon beskriver som mycket svår.

Det var väldigt svårt, hela den här stressen. Hur ska jag hinna med jobbet, sonen, att komma hem på kvällen, sova och duscha?

För att klara sig behövde Daniela låna pengar av två nära vänner, och jobbade dag och natt i samband med studier för att betala tillbaka och överleva vardagen. Hon kände en stor rädsla för att förlora sitt barn, på grund av att inte ha tillräckligt med pengar till hyra och mat, en rädsla som Elona delade. Leyla och Elona delar en gemensam upplevelse i att ha en nära vän som de haft förtroende för, som de har kunnat låna pengar av. Däremot beskriver båda ett starkt behov av att behålla sin integritet under denna period med bristande ekonomiska tillgångar, och ville därför ogärna dela med sig av sina svårigheter till sin omgivning för att upplevas som starka och självständiga.

Alla kvinnor beskriver i olika omfattning att balansen mellan att arbeta eller studera och kravet på att vara ensam ansvarig för barnomsorg under tiden som ensamstående som tuff. Oavsett studier eller arbete, bidrar oregelbundna arbetstider och höga krav till svårigheter att få tiden att räcka till. Hälften av intervjupersonerna lyfter dock studier, och studielån genom CSN, som en stor tillgång. Studier tillåter bland annat en flexibilitet som många arbeten saknar, och benämns även som ett "bra" ekonomiskt stöd till skillnad från mer stigmatiserade bidrag. Flera av de kvinnor som studerat mycket under sin första tid i Sverige, och som ser tillbaka på sin tuffa tid som ensamstående, vittnar idag om goda ekonomiska förutsättningar tack vare sina studier. Däremot bidrar inkomstkälla genom studiebidrag till en stress hos flera av mammorna, då att överleva på endast studielån upplevs som en stor utmaning och att det som ensamstående mamma kan vara svårt att möta de studiekraav som finns. Nadia beskriver att hon har haft svårt att genomföra sin praktik på grund av att hon inte kunnat vara anpassningsbar till ett bestämt schema, hon uttrycker även en stor oro inför sommaren i och med att hon främst får sin inkomst via CSN och bostadsbidrag och där hon är rädd att möta liknande problematik när hon söker jobb. Nadia upplever sig tidigare ha blivit dömd på anställningsintervjuer på grund av att hon varit ensamstående mamma:

Det inte är lätt att få ett jobb som ensamstående, så fort en arbetsgivare vet att man är ensamstående med två barn så säger dem nej, nej.

Även Miriam lyfter svårigheterna med att som ensamstående ha en anställning utan fast schema, som hon stötte på under sina första år i Sverige. Många av hennes jobb krävde att hon under dagarna var anträffbar och utan barn, och att någon fanns tillgänglig för att passa hennes yngsta dotter, vilket inte alltid var möjligt. Liknande svårigheter beskriver Leyla, som inte hade möjlighet att gå ner i tid, vilket krävde att hon behövde arbeta många extra timmar

de veckor hon var utan barn på grund av att hon inte hade möjlighet att arbeta på ordinarie arbetstider de veckor hon hade sina barn. Extraarbetet var mycket psykiskt krävande och resulterade i perioder med huvudvärk och kräkningar.

7.5 Stöd från samhället

Alla kvinnor har någon gång varit i kontakt med socialtjänsten under tiden som ensamstående, och har i olika stor utsträckning blivit erbjudna hjälp och stöd i form av försörjningsstöd eller boende. Flera av kvinnorna ser positivt på socialtjänstens stöd, på grund av den viktiga hjälp och information de fått, och trots tuffa processer har det varit värt det för barnens skull. I samtal med alla intervjuade kvinnor, beskrevs dock negativa känslor och upplevelser vid frågor om kontakten med myndigheter, och specifikt i mötet med socialtjänsten och ansökan om försörjningsstöd. Samtliga intervjuade kvinnor anser att processen har präglats av höga krav för att få hjälp, och vittnar om ett bemötande som de upplever som bristande i olika stor utsträckning. Fyra av kvinnorna trycker på hur höga och svåruppnåeliga kraven kändes, både på grund av ett främmande språk och på grund av att redovisa stora mängder uppgifter och kvitton. Fatima och Nadia trycker istället på att bemötandet präglades av brist på stöd och medkänsla. Fatima beskriver mötet som mycket stressande i en position där hon var ledsn, medan Nadia blev avvisad i receptionen utan förklaring. Hon beskriver sina känslor från denna händelse på följande sätt:

Jag kände att ingen ville hjälpa mig, jag kände att jag inte räknas som människa längre, jag kände att jag inte längre är värd. Jag är också människa.

Leyla, Adriana, Elona och Stefanie vittnar också om jobbiga känslor i mötet med socialhandläggaren där de känt sig ifrågasatta och upplevde att bemötandet präglades av misstänksamhet och att det fanns brist på tillit i relationen.

I majoriteten av kvinnornas berättelser om deras kontakt med socialtjänsten, beskrivs processen som jobbig, svår och skambelagd. Fem av dem berättar om upplevelser som gett upphov till känslor av skam. Daniela och Adriana beskriver känslor av att inte vilja framstå som en börda för samhället, genom att tigga pengar från socialtjänsten och utnyttja systemet. I frågan om hur det känns att ta emot hjälp från socialtjänsten svarar Adriana:

Jättejobbigt, hur jobbigt som helst. I slutändan så kände jag lite lättnad att jag inte fick något stöd från dem, på en personlig nivå. För jag är den som betalar skatt, jag är inte den som tar skattepengar.

Daniela beskriver hur hon sade upp kontakten med socialtjänsten, efter att hon förväntades ge upp stora delar av sin komfort och sälja många av hennes barns och sina egna tillhörigheter. Hon kände sig mer benägen att söka ekonomiskt stöd hos vänner och att jobba hårt än att söka sig till socialtjänsten igen. De skamkänslor som uppstår i processen att få försörjningsstöd har bidragit till att många av kvinnorna, likt Daniela, har sökt andra ekonomiska alternativ för att undvika de jobbiga känslorna. Stefanie och Elona menar att det är bättre att ta studielån, och Fatima och Daniela tycker att det är bättre att arbeta och själv ta allt ansvar på egen hand, för att pengarna ska kännas som deras egna.

7.6 Stöd från omgivning

7.6.1. Betydelsen av familj

Sex av de intervjuade kvinnorna upplever alla att avsaknaden av familj bidrog till förlust av stöttning och hjälp, vilket resulterade i ökad emotionell påfrestning och utmaningar med att få ekonomin att gå ihop. Miriam och Daniela beskriver att de utan personer i sin närhet som kunde passa deras barn, inte hade haft möjlighet att arbeta, vilket är förutsättningar som hade sett lättare ut om deras familjer bott i närheten. Däremot belyser Adriana en komplexitet av att ha tillgång till sin familj i stöd och hjälp, på grund av att det även gav utrymme för familjen att få bestämma över områden i hennes liv som hon inte kände var okej. Hon beskriver att den svenska kulturen inspirerat henne till att sätta gränser gentemot sina familjemedlemmar, som gett upphov till konflikter och en känsla av maktutövande. Adriana blev tvungen att bortse från dessa konflikter eftersom hennes liv utan familjens hjälp blev omöjligt. På frågan om vad sociala relationer har haft för betydelse svarar hon:

Tyvärr jättemycket. Jag är nästan beroende av dem. Till slut när jag fixade konflikterna med min familj, det var nästan med tvång för mig. Gör jag inte det så kan jag inte gå vidare, verkligen jag kan inte. Det är inte det att det blir svårt, det blir omöjligt.

Familjen var till stor hjälp med att passa hennes barn i samband med att hon gjorde obligatorisk praktik i sin utbildning, där Adrianas mamma fick bo hos henne för att den skulle vara möjlig att genomföra.

7.6.2 Betydelsen av sociala relationer, gemenskap och samhörighet

Sju av åtta kvinnor betonar att sociala relationer i varierande utsträckning har varit avgörande för att de ska klara av att hantera sin livssituation. Den intervjuperson som avviker i

uppfattning har en avsaknad av sociala relationer och beskriver sin livssituation som svårhanterlig. De personer som man möter och de kontakter som man har, beskrivs av flera intervjupersoner som ytterst betydelsefulla i samband med att bosätta sig i ett nytt land, där man inte kan språk eller har annan viktig kulturell kunskap. Fem av kvinnorna talar under intervjuerna om vikten av andra människor i termer av kunskapsutbyte, information och praktisk hjälp till följd av att vara ny i Sverige. Fatima talar om hur en svensk familj i hennes närhet har varit till stor hjälp med att hjälpa henne hitta lägenhet, att läsa viktiga brev eller skriva saker såsom CV. Även Stefanie var beroende av kontakter under en period när hon behövde hjälp med boende.

Sex av kvinnorna lyfte under intervjuerna fram att gemenskap och samhörighet med kvinnor i liknande situation är en viktig tillgång för hälsa och välmående. Fyra av dessa kvinnor, Elona, Leyla, Stefanie och Miriam, har under sin period som ensamstående haft tillgång till en stark social gemenskap och menar att de funnit styrka och kraft i denna samhörighet. Stefanie berättar om ett mantra som gav kraft att fortsätta kämpa:

Vi kan, vi vågar, vi vill, vi är kvinnor, vi kan, vi vågar, vi vill

De tror att ifall de inte haft tillgång till dessa gemenskaper som ersatt närvaron av familj och släkt, hade de inte klarat sig så bra som de har gjort. Gemensamt för dessa fyra kvinnor är tiden för deras ankomst till Sverige, vilket var mellan 1987-1993, de resterande två, Nadia och Adriana, kom till Sverige mellan 2012-2013. Dessa två upplever en avsaknad av gemenskap och samhörighet. Detta beskrivs som en stor saknad och brist, där samhörighet med andra skulle tänkas underlätta deras aktuella situation utifrån flera aspekter. För de fyra kvinnor med starka sociala nätverk beskrivs känslan av att inte känna sig ensam och att få ventilera med varandra, utmytna i en ömsesidig förståelse som dessa kvinnor fann betydelsefullt i samband med ensamt föräldraskap och att vara nyanländ i Sverige. Miriam och Leyla lyfter hur de hellre vände sig till personer med liknande förutsättningar för ett viktigt emotionellt utbyte och kommunikation på lika villkor. Detta exemplifieras genom ett citat av Miriam:

Jag tänker en person som är helt komplett i kroppen och så kommer en utan ett ben. Vi är likadana på insidan, men i kroppen har vi inte samma villkor, för det fattas ett ben. Ungefär så är det att vara ensamstående och träffa en familj med en mamma och pappa. Det var olika villkor.

Leyla håller med Miriam om att gemenskapen var viktig för att be om hjälp eller ventilera om sina svårigheter. Däremot betonar Leyla vikten av att känna sig självständig, hon menar att

hon kände att innebörden av att umgås med kvinnor i liknande situation inte skulle befläckas med känslor som medlidande eller självömkan. Leyla och Stefanie menar att de inte upplevt att det har varit synd om dem, även fast det varit tufft har de aldrig tvivlat på sig själva att de inte skulle klara sig. Sju av åtta kvinnor vill framhäva att de känner en stolthet och självständighet över att klarat av att möta de tuffa motgångar som det har inneburit att vara utrikesfödd ensamstående kvinna, vilket har resulterat i en styrka och tacksamhet för sin egen förmåga. Flera av dem benämner dessa positiva känslor som ett resultat av gemenskapen med andra kvinnor i liknande situation.

7.6.3. Brist på gemenskap och samhörighet

Nadia och Adriana beskriver att de upplever sig ensamma och uttrycker ett starkt behov av att ingå i sociala gemenskaper som skulle kunna fungera som en hälsofrämjande funktion och reducera deras stress, vilket inte uppfylls. Nadia uttrycker en längtan efter att få prata med någon i samma situation, i syfte att inte känna sig ensam och tror att vänskaper med ensamstående föräldrar hade kunnat bidra till ett stärkt välmående. I kontrast till de kvinnor som har haft relationer som präglats av en ömsesidig förståelse, berättar Nadia att hennes vänner haft bristande förståelse för hennes situation och därför inte velat umgås med henne om hennes barn varit med. Till följd av ensamt föräldraskap förklarar Nadia att tidsbristen försvårar möjligheten att träffa nya bekantskaper, men hon känner sig också osäker på var dessa gemenskaper finns. Även Adriana beskriver känslor av smärtsam ensamhet och bristande förståelse för hennes svåra situation, främst i samband med de sociala relationer hon har tillgång till genom sina studier. Hon upplever sig bli dömd och delvis utesluten från grupperingar i klassen av det skäl att hon är ensamstående. Adriana har försökt söka sig till sociala nätverk med ensamstående, men upplevde att de få svenska ensamstående som hon träffade inte delade hennes förutsättningar. Till skillnad från Miriam och Stefanie som fick ett kunskapsutbyte i sina sociala nätverk, och såg det som en fördel att olika människor hade kommit olika långt i integrationsprocessen, upplevde Adriana istället att hennes svenska bekantskaper höll information och kunskap för sig själva, till exempel hur man sökte vissa bidrag.

8. Analys

Analysen genomförs utifrån det teoretiska ramverket bestående av intersektionalitet, system och livsvärld och sociala band. Det intersektionella perspektivet lägger vikt vid strukturella

hinderns påverkan på livsvillkor som efterföljs av teorin om system och livsvärld som bistår med förklaring av hur individualistiska ideal bidrar till förändrade omständigheter i de sociala bandens relationella struktur. På så vis belyser de olika teoretiska perspektiven hur strukturella och relationella sociala omständigheter påverkar utrikesfödda, ensamstående mödrars livsvillkor, ur både makro- och mikroperspektiv.

8.1. En intersektionell analys av att vara utrikesfödd, ensamstående mamma

Utrikesfödda ensamstående mödrars livsvillkor kan studeras ur ett strukturellt perspektiv där intersektionalitetsteorin erbjuder ett analytiskt redskap genom intersektionen mellan kategorierna kön, etnicitet och klass. Dessa kategoriseringar grundas i hierarkiskt strukturerade maktförhållanden som samverkar till att utrikesfödda ensamstående mödrar får en underordnad social position i samhället. Att analysera mödrarnas livssituation utifrån dessa kategoriseringar var och en för sig, hade bidragit till en bristfällig analys som också påpekas i den tidigare forskningen som visar på intersektionalitetens betydelse. Genom den intersektionella teorin kan en komplex analys göras av de ensamstående mödrarnas livsvillkor av att vara kvinna, utrikesfödd och befinna sig i en ekonomiskt utsatt position. Att tillhöra dessa kategorier och intersektionen mellan dem bidrar till olika typer av förväntningar från familj, omgivning och samhället.

8.1.1. *Intersektionen kvinna och utrikesfödd*

För flera av kvinnorna har deras etnicitet haft en stark påverkan på deras livsvillkor i termer av kulturell bakgrund, i samband med migration från sitt hemland till ett nytt liv i Sverige. Majoriteten av kvinnorna berättar att de kommit till Sverige utan sin familj, vilket betyder en brist på det familjära stödsystem som annars hade varit till hjälp i vardagen som ensamstående mamma. Avsaknaden av nära familj och att därmed på egen hand lära sig hur ett nytt samhälle fungerar med främmande kultur, normer och språk beskrivs ha bidragit till känslor av ensamhet för vissa av kvinnorna. Kvinnornas etnicitet och kulturella arv från deras hemländer har även haft betydelse för vilka förväntningar som varit närvarande i det ensamma föräldraskapet. Trots att familj och släkt många gånger inte har befunnit sig i Sverige, beskriver flera kvinnor hur beslutet att skilja sig och uppfostra barn själv har mötts av negativa reaktioner. Dessa har utgjorts av en oro från deras föräldrar för hur de ska klara sig ensamma, konflikter med familjemedlemmar som uppstått från att frångå ett kulturellt ideal, och andra har mötts av känslor av missnöje eller besvikelse. De negativa reaktionerna

har sin upprinnelse i de patriarkala strukturer som kan återfinnas i kulturen från hemlandet. De två muslimska kvinnorna uppvisar störst och mest påtagliga negativa reaktioner från sin nära omgivning. En av dem fick uppleva trakasserier från sin exmans familj och kände en rädsla för vad grannar och omgivning skulle tycka om henne som muslimsk skild kvinna. Den andra muslimska kvinnan berättar att den manliga sidan av hennes familj antytt att hon hade varit en dålig och egoistisk mamma om hon skulle hitta en ny partner.

De patriarkala strukturer som flera av kvinnorna bär med sig från hemlandets kultur är ofta relaterade till att tillhöra den sociala kategorin kvinna. Exempelvis lyfter vissa hur det är kulturellt betingat att kvinnan har det främsta ansvaret för hem och barnuppfostran. Men flera av kvinnorna är eniga om att man som kvinna, oavsett svensk eller utrikes kultur, ställs inför högre krav och press än män, vilket är en påtaglig del av att som ensamstående mamma ha ett stort eget ansvar för både ekonomi och barnomsorg. Frånvaron av papporna till barnen är genomgående i samtliga kvinnors berättelser, och har för vissa bidragit till känslor av skuld och självkritik relaterat till att inte räcka till som mamma och avvika från den uppsättning förväntningar som rollen innebär. I likhet med tidigare forskning nämner intervjupersonerna att tvåsamhetsnormen är påtaglig även i Sverige, däremot är majoriteten av kvinnorna eniga om att det svenska samhället har erbjudit dem bättre möjligheter och rättigheter att som ensamstående kvinna lyckas tillgodose sina livsvillkor genom exempelvis kunskap om mer jämställda villkor och levnadssätt, utvecklad barnomsorg och samhällsliga stödfunktioner. De beskriver den svenska kulturen som mer individfokuserad och vissa har upplevelser av ett distanserat förhållningssätt som skiljer sig från den kultur de är uppväxta i.

8.1.2. Intersektionen utrikesfödd och klass

Intervjupersonernas utrikes bakgrund påverkar även de ekonomiska förutsättningarna i och med anpassningar till ett nytt land med främmande språk, kultur och samhällssystem som försvårar en etablering på arbetsmarknaden, och i vissa fall även bostadsmarknaden. Dessa strukturella omständigheter innebar att majoriteten av kvinnorna tillhörde gruppen låginkomsttagare under sin första tid i Sverige. Intervjupersonerna beskriver tiden i denna klasstillhörighet som mycket orosfylld där ett ensamt ansvar över ekonomi och hushåll bidrog till en påtaglig ekonomisk stress. Som ensamstående mamma blir möjligheterna för vilka jobb som går att kombinera med kvinnornas livssituation begränsade, i och med behovet av flexibilitet och avsaknad av stöd och avlastning som en fysiskt närvarande familj hade kunnat erbjuda.

Anknytningen till arbetslivet är en avgörande faktor för tillgången till materiella resurser, vilket förpassar kvinnorna till en missgynnad social position där strukturella svårigheter begränsar deras möjligheter att förändra sin tillvaro. Kvinnorna nämner återkommande en kamp för överlevnad och att inte ha något annat val än att fortsätta kämpa trots de motgångar som de möter. Det resulterar i en beständig ojämlikhet, då majoriteten av de utrikesfödda ensamstående mödrarna vittnar om utmaningar att få till en fungerande ekonomi och tvingas till tuffa oregelbundna arbetstider som i längden leder till psykisk och fysisk ohälsa. Det är en ond cirkel som är svår för dem att på egen hand förändra, vilket visar på en strukturell reproduktion av ojämlika förhållanden.

Den beständiga ojämlikheten försvårar möjligheten att lämna gruppen låginkomsttagare, eftersom strukturella hinder präglar arbetsmarknaden i och med det ensamma föräldraskapet genom höga krav på anpassningsbarhet som kvinnorna inte kan möta. Däremot öppnar det svenska samhället också upp möjligheter att genom utbildning göra en klassresa och förändra den egna livssituationen. I intervjuerna framkommer det att hälften av kvinnorna menar att utbildning med dess flexibla studieförhållanden underlättar balansen mellan ekonomi och barnomsorg. Valet att studera innebär utökade symboliska resurser, som kan medföra en förbättrad etablering på arbetsmarknaden och på sikt en klassresa med positiva effekter på deras livsvillkor. Däremot lyfts aspekten att studiernas upplägg likt som på arbetsmarknaden innebär utmaningar för kvinnorna. I processen att lyckas utveckla symboliska resurser beskriver kvinnorna svårigheter att få ekonomin att gå runt med studielån, exempelvis uttrycks det i oro inför sommaren då CSN uteblir. Att studera samtidigt som man är ensamstående är inget som beskrivs som lätt, och några av kvinnorna upplever svårigheter att möta de studiekrav som finns. För flera av kvinnorna har det svenska systemet inneburit både hinder och möjligheter i deras livsvärld. De jämställda värderingarna i den svenska kulturen och systemet har inspirerat kvinnorna att genom utbildningsmöjligheter åstadkomma förändring och avancera från sin sociala position som tidigare på grund av intersektionell problematik varit underordnad.

8.2. Förändrade omständigheter i system & livsvärld

Intersektionen av att vara utrikesfödd, ensamstående mamma innebär att deltagandet i den livsvärld de lever och verkar i, präglas och styrs av ett flertal strukturella utmaningar.

Utmaningarna utgörs som tidigare nämnt av att behöva balansera förväntningar från två olika kulturer, att anpassa sig till ett nytt samhälle, att känna höga krav på moderskap, etablering på arbetsmarknaden samt att ha ett begränsat handlingsutrymme för att på egen hand förändra sin situation och skapa skäliga livsvillkor. Det Habermas kallar livsvärld är för de ensamstående mödrarna bristfällig under sin första tid i Sverige. Med avsaknad av familj och vänner från sitt hemland i kombination med anpassningen till en ny kultur, beskriver vissa av de intervjuade kvinnorna en upplevd ensamhet som i vissa fall upplevs som svår att förändra. En kvinna förklarar hur hon försökte utöka sitt personliga kontaktnät med svenskfödda ensamstående mammor, men fick känslan av att de inte ville dela med sig av kunskap till henne om t.ex. processen att söka bidrag. En annan kvinna beskriver hur hennes vänner inte vill umgås om det betyder att hon måste ta med sig sina barn.

När kvinnorna anländer ensamma till Sverige finns systemet där för att underlätta och stödja dem i integrationsprocessen. Genom olika myndigheter och inträde på arbetsmarknaden kan språk, kunskap och kulturell förståelse utvecklas. De funktioner som finns i systemet i form av exempelvis socialtjänsten beskrivs av flera intervjupersoner som viktigt och positivt, eftersom majoriteten av kvinnorna har fått hjälp med både bostad och bidrag i olika stor utsträckning. Systemet kan ses som motvikt till den intersektionella underordning som tidigare lyfts fram, där samhälleliga stödfunktioner kan motverka de intersektionella utmaningarna, verka för jämställdhet och bistå med stöd till individer i behov, vilket har varit en bärande idé under den tid välfärdssamhället skapades.

Tidigare forskning lyfter fram att det svenska välfärdssystemet över tid har urholkats i och med politiska skiften, individualiseringens framväxt och nedskärningar av resurser, vilket har inneburit högre krav för att få stöd som orsakat att stödet till utsatta grupper minskat sedan 1970-talet. Denna utveckling kan utifrån Habermas teori ses som ett resultat av systemets frikoppling från livsvärlden. Systemet präglas av opersonliga relationer, effektivitet och ett målinriktat instrumentellt handlande. Relationen med myndigheter såsom socialtjänsten har av kvinnorna beskrivits utmärks av brist på medkänsla, förståelse, tillit och stöd.

Komplicerade och långa processer för att få försörjningsstöd har bidragit till att kvinnorna känt sig ifrågasatta, och att de bemötts av bristande förståelse och misstänksamhet när de, vad de upplever är, likt ett förhör förväntas redovisa kvitton och uppgifter, samt att de blir tillsagda att ge upp en del av sina nödvändigheter för att få hjälp. Systemet utgörs även av höga och svåruppnåeliga krav på att vara anpassningsbar i det delsystem som avser

lönearbete vilket försvårar kvinnornas möjligheter till goda livsvillkor. Ett flertal kvinnor har därför antingen distanserat sig till systemet, eller sökt alternativa metoder för att få hjälp och stöd i livsvärlden. En del kvinnor vittnar om ett livsviktigt ekonomiskt och emotionellt stöd av personer i sin livsvärld, som ersätter det stöd som tidigare kunde tillhandahållas av myndigheter och samhällsliga stödfunktioner.

8.3. Från strukturellt orsakad skam till individuell stolthet

I och med kvinnornas upplevelser av ett bristande system hänvisas dem till sin livsvärld, ett skifte som ställer höga krav på välfungerande sociala nätverk. Relationerna inom dessa nätverk utgörs av det Scheff kallar sociala band. Emotionerna skam och stolthet signalerar om de sociala bandens status i de sammanhang som kvinnorna befinner sig i, både inom system och livsvärld. Känslor av stolthet uppstår när de sociala banden är säkra, och känslor av skam uppstår när de sociala banden är osäkra. De sociala banden utgörs av olika grader av differentiering: överdifferentiering, underdifferentiering och optimal differentiering.

8.3.1. *Överdifferentierade sociala band i livsvärld och system*

En stark välfärd i systemet innebär att individen får den hjälp och stöd som behövs, på så vis skapas bättre förutsättningar för att relationer i livsvärlden kan utvecklas i riktning mot optimal differentiering. I och med en individualiseringsprocess och systemets frikoppling, utgörs relationerna i samhället idag i stället av överdifferentierade sociala band som förutsätter individens förmåga till självförsörjning och eget ansvar. Att som utrikesfödd kvinna komma till Sverige som är ett i hög grad individualiserat samhälle innebär att de sociala banden utgörs av överdifferentiering i tre avseenden: kontakt med myndigheter, arbetsmarknad och den livsvärld som återfinns i samhället.

I kontakt med myndigheter, specifikt det delsystem som avser socialtjänsten, beskriver majoriteten av kvinnorna dessa sociala band i form av brist på förståelse och respekt. En kvinna berättar att hon blev avvisad i receptionen på socialtjänsten och upplevde att hon inte blev bemött med värdighet och medmänsklighet. Flera kvinnor vittnar om skamkänslor relaterat till svåra och tuffa processer av att behöva visa sig förtjänt av välfärdstjänster och tampa med känslor av att inte känna sig som en börda för samhället. En kvinna menar att hon blev lättad när hon blev nekad bidrag, för att på så sätt slippa känna skam att hon utnyttjar skattesystemet. I det delsystem som avser arbetsmarknaden beskrivs höga och

svåruppnåeliga krav att som ensamstående mamma vara flexibel och anpassningsbar. Kvinnorna isoleras till att ensamt ansvara över sin arbetssituation genom alternativa och påfrestande vägar när de inte klarar av att möta arbetsmarknadens krav, såsom hårt extraarbete, irreguljära arbetstider, och ett behov av hjälp med barnpassning. Inom livsvärlden visar sig de över differentierade sociala banden genom exempelvis de två kvinnor som berättar att vänner och studiekamrater till viss del utesluter dem från sociala sammanhang på grund av att de är ensamstående. De upplever inte att dessa sociala band har en optimal differentiering med ömsesidig förståelse.

8.3.2. Underdifferentierade sociala band i livsvärlden

De överdifferentierade sociala banden som systemet orsakar, bidrar till att kvinnorna blir mer sårbara och mottagliga för att söka sig till underdifferentierade sociala band i livsvärlden. Personer som delar kvinnornas kulturella bakgrund, och uppvisar ett ogillande av deras status som ensamstående, formar ett underdifferentierat förhållande där individen upplevs svika gruppen och emotionen skam uppstår. Främst gäller detta de två muslimska kvinnorna, men även fler kvinnor vittnar om patriarkala drag i kulturen från hemlandet som gjort att de känner att åsikter från den nära familjen har påverkat dem. Exempelvis återberättar den ena muslimska kvinnan om en period där hon blev tvungen att lösa konflikter med sin familj för att kunna klara av sin vardag i och med det bristfälliga stödet från systemet. De underdifferentierade sociala banden innebar att hon behövde överge sitt egna behov av självständighet för att behaga familjens behov och därmed få hjälp av dem. Den andra kvinnan vittnar om liknande sociala band i och med att hon gick emot muslimska föreställningar om att skilja sig, som av hennes omgivning uppfattades som ett svek.

8.3.3. Nya vägar till optimalt differentierade relationer

Majoriteten av intervjupersonerna beskriver att emotionen skam riskerar att ge sig tillkänna i både relationer som utmärks av överdifferentierade och underdifferentierade sociala band. Många kvinnor vittnar om att de efter kontakt med systemet har sökt alternativa vägar för stöd för att undvika känslan av skam. Alternativa vägar som ersätter försörjningsstöd kan vara studiebidrag, vilket nämns som ett både mer tillgängligt och mindre skambelagt lån än ekonomiskt bistånd. Flera av kvinnorna vill framhålla hur de i stället kändes bättre att arbeta under tuffa förhållanden än att söka sig till socialtjänsten igen, andra hur de hellre lånar pengar av vänner. I kvinnornas berättelser om deras sociala nätverk utanför systemets arena, återkommer känslor av skam även där. Flera av kvinnorna beskriver ett behov av att behålla

sin integritet och en ovilja att dela med sig om sina utmaningar till vem som helst. Detta beskriver en kvinna som kände att det var viktigt för henne att visa sig stark inför sin omgivning, vilket kan tänkas signalera skam som uppstår genom en rädsla för andras bedömning av henne och hennes livssituation, känslor som flera andra kvinnor också vittnar om.

Den främsta åtgärden för att få hjälp och emotionellt utbyte utan att riskera skam beskrivs av flera kvinnor återfinns i nya relationer i livsvärlden. Ömsesidighet, förståelse och respekt kännetecknar kvinnornas skapande av en sekundär familj i och med deras sociala gemenskap med kvinnor i liknande situationer. Flera intervjupersoner beskriver att dessa relationer har genererat ljus i vardagen, i form av styrka och värdefull gemenskap på lika villkor, där stolthet över sig själv och sin prestation vittnar om säkra sociala band. Detta stöd baseras i hög utsträckning på ett kommunikativt handlande som utmärks av ömsesidig respekt och förståelse mellan kvinnorna i denna nya livsvärld som leder till ökad grad av optimal differentiering. Detta till skillnad från det instrumentella handlandet som de överdifferentierade sociala banden i kontakt med systemet innebär eller de underdifferentierade relationerna med familj och släkt. Den optimala differentieringen balanserar distans och närhet, vilket bidrar till att intervjupersonerna kan möta samhällets individualistiska ideal genom att känna sig oberoende och självständig, och samtidigt få det livsviktiga stöd som behövs.

Däremot uppstår en märkbar skillnad mellan kvinnornas upplevelser som är av vikt att analysera. De kvinnor som kom till Sverige på 1980–1990 tal har haft lättare att hitta ett sammanhang och därigenom stabila sociala band, medan de kvinnor som kom till Sverige på senare år saknar den kontakten och beskriver en stark önskan om att tillhöra ett sådant socialt skydds nät, då deras sociala band i stället kan beskrivas som osäkra. I relation till tidigare forskning kan detta vittna om en fortsatt nedmontering av välfärden, och belägg för hur systemets struktur påverkar kvinnornas möjlighet att skapa relationer som utmärks av optimal differentiering. Genom att jämföra dessa två grupper med varandra, kvinnor med starka sociala skydds nät och kvinnor med svaga sociala skydds nät, tydliggörs betydelsen av säkra sociala band som utgörs av optimal differentiering för livsvillkoren. Den kvinna som helt står utan starka sociala band, till varken familj eller andra viktiga sociala relationer, vittnar om utmaningar för att framöver kunna säkerställa sin hälsa, ekonomi och välmående. Sociala band beskrivs som en livsviktig faktor för överlevnad av de som haft dessa sociala resurser.

Även bortsett från de som har gemenskaper med kvinnor i liknande situationer, så beskriver flera av intervjupersonerna de sociala relationernas vikt i samband med t.ex. att få hjälp med lägenhet eller kunskap om det svenska samhället. Samhörigheten med kvinnor i liknande situation blir avgörande för att genom stöd få bättre livsvillkor, och ska betraktas som ett aktivt aktörskap i att förändra sin situation. Trots strukturella hinder har kvinnorna som aktörer lyckats förändra sin tillvaro, vilket exemplifieras av att majoriteten av kvinnorna som idag ser tillbaka på sin tid som ensamstående vittnar om bra ekonomiska förutsättningar, styrka och stolthet till följd av en långvarig kamp som underlättats genom exempelvis utbildningsmöjligheter och social samhörighet.

9. Sammanfattning

Uppsatsens syfte var att genom frågeställningen: *Hur påverkas utrikesfödda ensamstående mödrars livsvillkor av strukturella och relationella sociala omständigheter?* undersöka intersektionen av att vara utrikesfödd, ensamstående mamma i Sverige. Gruppens specifika förutsättningar i och med anpassning till ett nytt samhälle i samband med ett ensamt föräldraskap utgjordes av en sårbarhet när det kom till ekonomiska och sociala resurser med grunder i strukturella och relationella orsaker. Genom en hermeneutisk metodansats genomfördes kvalitativa intervjuer med åtta utrikesfödda, ensamstående mödrar som bidragit med kunskaper och förståelse för deras upplevelser.

Uppsatsens resultat visar på specifika utmaningar att som utrikesfödd vara ensamstående mamma i och med mötet med nytt språk och kultur, utan nära familj och släkt. Ekonomiska svårigheter och kamp i vardagen utmärker kvinnornas livsberättelser under tiden som ensamstående, som lett till ett behov av att söka stöd hos myndigheter. Kvinnornas kontakt med framför allt socialtjänsten utgörs av negativa känslor som skam och en upplevelse av brist på förståelse. För att ersätta bristfälligt stöd från familj och socialtjänst, lyfter intervjupersonerna fram sociala kontaktnät med kvinnor i liknande situation som en avgörande faktor för hälsa och förbättrade livsvillkor. Analysen bidrar med en förklaring av intersektionella maktstrukturer som skapar strukturella svårigheter för utrikesfödda ensamstående mödrar att tillgodose sina livsvillkor på egen hand. Detta bidrar till ett stort behov av välfärdsfunktioner, men genom nedmontering av välfärden och tilltagande individualisering har detta stöd begränsats och det individuella ansvaret ökat. Kvinnornas upplevelse av systemet respektive av familjebanden kan tänkas orsaka en negativ självbild

som i sin tur leder till känslor av skam på grund av att de hamnar i kläm mellan relationer som utmärks av både överdifferentiering respektive underdifferentiering. Vidare tvingas kvinnorna vända sig till sina relationella resurser främst i form av vänner, där relationerna kan utmärkas av optimal differentiering som både möter samhällets självständighetsideal och kvinnorna får det stöd de behöver. Samhörigheten med kvinnor i liknande situation skapar en frizon där skammen omformuleras till en positiv självbild och stolthet, som blir avgörande för deras möjlighet att genom stöd från andra kvinnor skapa bättre livsvillkor.

Den tidigare forskningen bistod med utökad förståelse för området som visar på en historisk utveckling präglad av nedmontering av välfärdsfunktioner. Detta bidrar till negativa effekter och särskilda utmaningar för utrikesfödda, ensamstående mödrar och stärker vikten av en intersektionell analys som denna uppsats bidrar med. Vidare vill vi till skillnad från den tidigare forskningen belysa de specifika utmaningar som finns i balansen mellan att arbeta och ensamt ansvara över barnomsorg. Sysselsättning genom studier lämnas också delvis utforskad, vilket gör att områdets utmaningar och möjligheter har valts att undersökas ytterligare. Uppsatsen visar att det ensamma ansvaret över barnomsorg förpassar kvinnorna till en situation med ett begränsat tidsutrymme som både försvårar studieförhållanden och etablering på arbetsmarknaden, men att studier är en god resurs för att förändra sin livssituation. Den tidigare forskningen presenterar att socioekonomiska utmaningar, orsakar att tid för hälsofrämjande sociala relationer bortprioriteras, som är ett område i behov av mer kunskap. Relationella sociala omständigheter har därför haft en central roll i uppsatsen som visat de sociala relationernas stora betydelse för hälsa, välmående och livsvillkor. Den tidigare forskningen lyfter också de förväntningar som ensamstående mödrar utsätts för utifrån patriarkala och heterosexuella strukturer, men undersökningen bidrar med en ytterligare dimension genom kulturell påverkan.

10. Avslutande reflektion

Uppsatsprocessens gång har präglats av utmaningar att nå den studerade gruppen som till viss del försvårat och förändrat arbetet. En enhetlig kulturell tillhörighet var i början önskvärd för att möjliggöra ett avgränsat urval och att lättare genomföra en analys av kulturell bakgrunds påverkan, men som under processens gång blev svåruppnåelig i och med få intresserade deltagare. Inför intervjuerna fick vi hantera några avhopp, som vi misstänker grundar sig i misstänksamhet mot myndigheter och osäkerhet kring den egna språkförmåga. De svårigheter

som uppstått med att nå gruppen, visar på ett viktigt forskningsområde som inte får riskera att förbli outforskat. Vår ambition är att stärka denna grupp genom att låta ett intersektionellt perspektiv skildra livshistorier, erfarenheter och upplevelser, och därmed bidra till en representativ kunskapsproduktion utifrån kvinnornas upplevelser.

För att reflektera över uppsatsens sociologiska bidrag motsätter sig vår uppsats delvis Scheffs tanke om det moderna samhällets vilja att avskriva de sociala bandens betydelse. I ett samhälle starkt präglad av individualism och oberoende, visar sig sociala banden fortfarande vara av yttersta vikt för den studerade gruppens livsvillkor och utveckling av stolthet. Scheffs uppfattning om att det finns en vilja i samhället att negligera de sociala bandens meningsfullhet kan eventuellt förklaras i att hans teori har en manlig utgångspunkt och syn på sociala band. De relationer som ligger till grund för denna uppfattning kan tänkas sakna ett kvinnligt perspektiv, vilket kan ge upphov till ytterligare vidare forskning med fokus på sociala band som utvecklas i kvinnliga relationer.

Ytterligare relevans för uppsatsens genomförande kan ses utifrån systemets frikoppling från livsvärlden och dess påverkan på de sociala banden, som minskat möjligheterna till optimal differentiering i dagens samhälle. Upplevelserna av detta fenomen behöver inte vara unikt för just denna grupp, vilket försätter uppsatsens sociologiska problematik i ett bredare samhällsperspektiv. Därför kan andra utsatta grupper i samhället tänkas påverkas av liknande strukturella och relationella sociala omständigheter, vilket skulle kunna undersökas i framtida forskning för att se om det finns en utbredd samhällelig problematik som påverkar fler grupper än endast utrikesfödda, ensamstående mödrar.

Referenslista

Tryckta källor

Alvesson, M. & Sköldbberg, K. (2008). *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. (2. uppl.). Studentlitteratur. Lund.

Aspers, P. (2011). *Etnografiska metoder*. (2. uppl.). Liber. Stockholm.

De los reyes, P. & Mulinari, D. (2005) *Intersektionalitet*. Liber. Malmö.

Gilje, N. & Grimen, H. (2003). *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. Daidalos. Göteborg.

Habermas, J. (1996). *Kommunikativt handlande - texter om språk, rationalitet och samhälle*. (2. uppl.). Daidalos. Göteborg

Jacobsson, Katarina. (2008). Den svårfångade kvaliteten. I Sjöberg, Katarina & Wästerfors, David (Red.), *Uppdrag forskning*. (s.162-181). Liber.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (2. uppl.) Studentlitteratur. Lund.

Lundin, E. (2008). Konsten att hitta sin teori. I Sjöberg, Katarina & Wästerfors, David (Red.), *Uppdrag forskning*. (s.85-112). Liber.

Rennstam, J. & Wästerfors, D. (2015). *Från stoff till studie- om analysarbete i kvalitativ forskning*. Studentlitteratur. Lund.

Scheff, J.T. (1990). *Microsociology Discourse, Emotion and social structure*. University of Chicago press.

Otryckta källor

de los Reyes, P. (2022). Migrant mothers: work, nation and racialisation in Swedish official discourses 1970–2000. *Scandinavian economic history review*. 70(2), 123-141.

[Migrant mothers: work, nation and racialisation in Swedish official discourses 1970-2000](#)

Kunskapsguiden. (16 augusti 2022). *Om ekonomiskt bistånd*.

[Om ekonomiskt bistånd](#)

May, V. (2008). On Being a 'Good' Mother: The Moral Presentation of Self in Written Life Stories. *Sociology: The Journal of the British Sociological Association*. Vol. 42, Iss. 3, 470-486. [On being a good mother: the moral presentation of self in written life stories](#)

Rädda Barnen (2023) *Starka mammor- trygga barn, en rapport om asylsökande och nyanlända ensamstående mammors situation i Sverige*.

[Starka mammor – trygga barn – En rapport om asylsökande och nyanlända ensamstående mammors situation i Sverige | Save the Children's Resource Centre](#)

Samzelius, T. (2020). *A Vicious circle of silent exclusion - family homelessness and poverty in Sweden from a single-mother perspective*. [Doktorsavhandling, Malmö Universitet]. Diva portal.

[A Vicious circle of silent exclusion - family homelessness and poverty in Sweden from a single-mother perspective.](#)

Scheffer Kumpula, M. (2000). Om en utsatt kategori kvinnor: välfärdsdilemma, risk och emancipation. *Socialvetenskaplig tidskrift* (1-2), 87.

[Om en utsatt kategori kvinnor : välfärdsdilemma, risk och emancipation - Högskolan i Halmstad \(exlibris group.com\)](#)

Socialstyrelsen. (4 april 2023). *Ekonomiskt bistånd- för privatpersoner*.

[Ekonomiskt bistånd – för privatpersoner - Socialstyrelsen](#)

Socialstyrelsen. (2018). *Kartläggning av socialtjänstens arbete med ekonomiskt bistånd ur ett jämställdhetsperspektiv- delredovisning av regeringsuppdrag*.

[Kartläggning av socialtjänstens arbete med ekonomiskt bistånd ur ett jämställdhetsperspektiv \(socialstyrelsen.se\)](#)

Trujillo-Alemán, S., Tjulin, Å., Pérez, G., & Hagqvist, E. (2021). Social Capital and self-perceived health in lone mothers: a multilevel cross-sectional study across Europe. *Journal of family issues*. Vol. 43 (3), 612-640.

[Social Capital and Self-Perceived Health in Lone Mothers: A Multilevel Cross-Sectional Study across Europe - Högskolan i Halmstad \(exlibrisgroup.com\)](#)

Bilaga 1

Intervjuguide

Tema 1

Presentation

Vill du börja med att berätta lite om dig själv och din bakgrund?

(ålder, ursprung, antal barn)

När blev du ensamstående?

Under tiden som du varit ensamstående, har du haft ensam vårdnad om dina barn?

Tema 2

Socioekonomiska förutsättningar:

Arbete/utbildning:

Vad har du för sysselsättning just nu?

Hur såg din sysselsättning ut under tiden du har varit ensamstående?

Har din anställningsform påverkats av att du varit ensamstående?

Hur har du upplevt balansen mellan sysselsättning och barnomsorg under tiden som du varit ensamstående?

Hur såg möjligheterna till arbete och inkomst ut när du kom till Sverige?

Har det faktum att du varit ensamstående förälder någon gång bidragit till ekonomisk stress?

Boende:

Hur ser din boendeform ut just nu?

Om du tittar tillbaka till när du kom till Sverige/ blev ensamstående hur såg processen ut att lösa en bostad?

Upplever/upplevde du några svårigheter i processen att få tillgång till en stabil bostad?

Tema 3

Utomstående förväntningar

Upplever du att din kultur från ditt hemland på något sätt har präglat din syn på att vara ensamstående mamma?

(omgivning, släkt, familj)

Finns det några skillnader från att vara ensamstående mamma i ditt hemland och i Sverige?

Upplever du att det finns några förväntningar från din omgivning för hur du ska vara som ensamstående mamma?

(Hur ser de förväntningarna ut?)

Hur upplever du att andra har sett dig som ensamstående mamma?

Upplever du att samhället är utformat efter tvåsamhetsnormen, alltså utefter två föräldrar?

(På vilket sätt märks det?)

Tema 4

Sociala nätverk

Har det funnits ett behov av stöd från sociala kontakter i form av t.ex. familj och vänner i samband med din situation som ensamstående?

(Hur har det stödet sett ut?)

(Vilken betydelse har de sociala relationerna haft?)

(Vilka känslor kopplar du till att ta emot det stödet?)

(Endast positiva/negativa?)

Hur såg ditt sociala nätverk ut när du kom till Sverige?

Har du någon gång sökt dig till grupper eller människor som befinner sig i liknande situation som du?

(Varför har behovet funnits? Om inte: Känner du att du har haft ett önskat behov av det?)

Tema 5

Upplevelse av samhällets stödfunktioner

Har du någon gång upplevt att du varit i behov av stöd och hjälp från exempelvis myndigheter eller hjälpporganisationer för att underlätta din situation?

Om ja:

Hur har den kontakten sett ut?

Hur har du upplevt dig bli bemött?

Hur har det känts att ta emot den hjälpen?

Om nej:

Vad är din inställning till de stödfunktioner som finns i samhället, såsom myndigheter eller hjälpporganisationer?

Upplever du att det har varit lätt eller svårt att komma in i det svenska samhället?

(skulle du vilja berätta lite om hur din integrationsprocess såg ut?)

Tema 6

Hälsa och välmående

Känner du att din psykiska eller fysiska hälsa på något sätt påverkats av att vara ensamstående förälder?

(Isåfall, hur?)

Finns det tillfällen då du upplevt oro eller stress över din situation som ensamstående?
(exempel?)

Finns det tillfällen då du upplevt prestationsångest på grund av din situation som ensamstående?
(exempel?)

Har du någon gång känt känslor av ensamhet på grund av att du varit ensamstående förälder?
(exempel?)

Tema 7

Syn på sig själv som ensamstående

Hur har ensamt föräldraskap påverkat synen på dig själv?

Vad skulle du säga är den största utmaningen med att vara ensamstående mamma?

Avslutning

Är det något du känner att vi missat som du själv skulle vilja lägga till?

Bilaga 2

Information till dig som ska delta i en undersökning som genomförs av studenter under utbildning

Du tillfrågas om att delta i ett examensarbete som syftar till att undersöka utrikesfödda ensamstående kvinnors upplevelse av ensamt föräldraskap utifrån relationella och strukturella faktorer som påverkar livsvillkor och livsvärld.

Undersökningen utförs som en del i vår utbildning, inom Samhällsförändring och social hållbarhet vid akademien Hälsa och välfärd vid Högskolan i Halmstad. Ansvarig lärare är Christopher Kindblad christopher.kindblad@hh.se. Handledare är Henrik Stenberg henrik.stenberg@hh.se

Dina personuppgifter behandlas inom studien endast enligt ditt samtycke, och enligt kraven i dataskyddsförordningen. Ditt deltagande i studien är helt frivilligt och du kan när som helst återkalla ditt samtycke utan att ange orsak. Ett återkallande påverkar dock inte den behandling som skett innan återkallandet. Du kan också när som helst begära att få en kopia av dina personuppgifter. Samtycket samlas in digitalt via Adobe.

Materialet kommer delvis att behandlas inom molntjänsten Office 365 från Microsoft, som Högskolan har ett personuppgiftsbiträdesavtal med. De av dina personuppgifter som kommer att behandlas är: namn, e-postadress och ev. telefonnummer. Obehöriga kommer inte att ha tillgång till dina personuppgifter. Dina personuppgifter kommer att raderas när examensarbetet är godkänt.

Personuppgiftsansvarig för studien är Högskolan i Halmstad, som nås via registrator@hh.se eller 035-16 71 00. Övrig information om hur Högskolan hanterar personuppgifter, och dina rättigheter utifrån dataskyddsförordningen, finns på www.hh.se/dataskydd. Har du frågor kan du också kontakta Högskolans dataskyddsombud, Anna Frederiksen, via dataskydd@hh.se.

Den färdigställda uppsatsen kommer att publiceras på DIVA och finnas tillgänglig digitalt på DIVA portalen <http://www.diva-portal.se/>

Med vänlig hälsning

Emilia Andersson, emande20@student.hh.se

Ronja Solgård, ronsol20@student.hh.se

Examensarbete i sociologi, akademien för Hälsa och välfärd
Högskolan i Halmstad

Samtycke till deltagande i examensarbete om utrikesfödda ensamstående kvinnors upplevelse av ensamt föräldraskap

Jag har fått information om examensarbetet och accepterar att delta.

Jag har fått information om att de uppgifter som samlas in om mig kommer att behandlas konfidentiellt, på ett sådant sätt att min identitet inte kommer att avslöjas för obehöriga.

Jag är medveten om att min medverkan är helt frivillig och att jag när som helst och utan närmare förklaring kan avbryta mitt deltagande.

Underskrift

.....